

FAKULTETA ZA VARSTVO OKOLJA

DIPLOMSKO DELO

**KRAJINSKI PARK TOPLA – VIDIKI TRAJNOSTNEGA
RAZVOJA**

JERNEJA PRASNIC

VELENJE, 2025

FAKULTETA ZA VARSTVO OKOLJA

DIPLOMSKO DELO

**KRAJINSKI PARK TOPLA – VIDIKI TRAJNOSTNEGA
RAZVOJA**

**LANDSCAPE PARK TOPLA – ASPECTS OF SUSTAINABLE
DEVELOPMENT**

JERNEJA PRASNIC

Varstvo okolja in ekotehnologije

Mentorica: izr. prof. dr. Irena Mrak

VELENJE, 2025

Na podlagi Diplomskega reda izdajam naslednji

SKLEP O DIPLOMSKEM DELU

Študentka Fakultete za varstvo okolja **Jerneja Prasnic** lahko izdela diplomsko delo z naslovom v slovenskem jeziku:

Krajinski park Topla - vidiki trajnostnega razvoja.

Naslov diplomskega dela v angleškem jeziku:

Landscape park Topla - Aspects of sustainable development.

Mentorica: **izr. prof. dr. Irena Mrak.**

Diplomsko delo mora biti izdelano v skladu z Diplomskim redom FVO.

Pouk o pravnem sredstvu: zoper ta sklep je dovoljena pritožba na Senat FVO v roku 8 delovnih dni od prejema sklepa.



Prof. dr. Boštjan Pokorny
dekan



Fakulteta za varstvo okolja
Trg mladosti 7 | 3320 Velenje
t: 03 898 64 10 | e: info@fvo.si
www.fvo.si





IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Jerneja Prasnic, z vpisno številko 34190018, študentka dodiplomskega študijskega programa Varstvo okolja in ekotehnologije, sem avtorica diplomskega dela z naslovom:

Krajinski park Topla – vidiki trajnostnega razvoja, ki sem ga izdelala pod mentorstvom izr. prof. dr. Irene Mrak.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo delo moje avtorsko delo, torej rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- da oddano delo ni bilo predloženo za pridobitev drugih strokovnih nazivov v Sloveniji ali tujini;
- da so dela in mnenja drugih avtorjev, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu z navodili FVO;
- da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu z navodili FVO;
- se zavedam, da je plagiatorstvo kaznivo dejanje;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in moj status na FVO;
- je diplomsko delo jezikovno korektno in da je delo lektoriral Jože Volk, prof. slov.;
- da dovoljujem objavo diplomskega dela v elektronski obliki na spletni strani FVO;
- da sta tiskana in elektronska verzija oddanega dela identični.

V Velenju, dne

podpis avtorice:

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici izr. prof. dr. Ireni Mrak za vodenje in strokovno pomoč ter svetovanje pri izdelavi diplomskega dela.

Zahvaljujem se gospe mag. Romani Lesjak, županji Občine Črna na Koroškem, za intervju in nasvete pri zbiranju informacij, ki so mi bile v veliko pomoč pri pisanju diplomskega dela, gospe Luciji Pušnik, svetovalki Občine Črna na Koroškem, turistično-informacijskemu centru Črna na Koroškem ter naravovarstveni svetnici mag. Mojci Bedjanič, univ. dipl. inž. geol., za posredovane fotografije, informacije ter končno poročilo projekta – Krajinski park Topla.

Zahvaljujem se tudi vsem anketiranim osebam, ki so mi bile v pomoč pri zbiranju informacij za pisanje diplomskega dela.

Iskrena hvala mojim staršem, bratu in prijateljici, ki so me podpirali med študijem in so mi bili v veliko spodbudo ter oporo pri pisanju in izdelavi te diplomske naloge.

Iskrena hvala vsem!

»Ne pozabite, da so čudovite stvari, ki se jih učite v šolah, delo mnogih generacij. Vse to znanje, ki vam je položeno v roke, je dediščina, ki jo spoštujte, jo bogatite in nekega dne zvesto prenesite na svoje otroke.«

Albert Einstein

IZVLEČEK

V diplomskem delu sem obravnavala krajinski park Topla in vidike trajnostnega razvoja. Od slovenskih pokrajin sodi Koroška med najbolj hribovite. Dolina Tople je od leta 1966 zavarovana kot krajinski park in naravna znamenitost. Njena naravna lepota, mir, čistost in bogata kulturna dediščina privabljajo turiste iz domačih in tujih krajev. V tej dolini je veliko ohranjenih samotnih kmetij, t. i. »zaselkov«. V diplomskem delu smo se osredotočili na predstavitev krajinskega parka z geografskega in turističnega vidika, življenja domačinov vse do danes, preučili smo navade, potrebe in motive turistov, ki so ta kraj že obiskali ali pa ga še nameravajo. S pomočjo raziskave smo preučili pozitivne in negativne učinke razvoja turizma ter kakšen vpliv ima turizem na okolje. Pri raziskovanju smo uporabili teoretično in empirično metodo dela. V teoretičnem delu smo s pomočjo domače in tuje literature predstavili zgodovino doline Tople, pozitivne in negativne učinke razvoja turizma v tem zavarovanem območju in opisali ter predstavili vplive trajnostnega razvoja v krajinskem parku Topla. V empiričnem delu smo s pomočjo ankete in intervjuja analizirali že pridobljene podatke ter jih na koncu interpretirali. Z diplomskim delom smo želeli dokazati, da je trajnostni razvoj danes precej pomemben, saj ohranjamo kulturne in naravne znamenitosti za prihodnje generacije, ter da so vplivi trajnostnega razvoja v krajinskem parku Topla zelo pomembni za obiskovalce in domačine.

Ključne besede: krajinski park Topla, trajnostni vidiki razvoja, kulturna dediščina, razvoj turizma

ABSTRACT

In my thesis, I discussed the Topla landscape park and aspects of sustainable development. Of the Slovenian regions, Carinthia is one of the most hilly. Dolina Topla has been protected as a landscape park and natural attraction since 1966. Its natural beauty, peace, cleanliness and rich cultural heritage attract tourists from home and abroad. In this valley there are many preserved ethnological heritages such as i. "whole" or lonely homesteads. In my thesis, I focused on the presentation of the landscape park from a geographical and tourist point of view, the life of the locals up to the present day, presenting and studying the habits, needs and motives of tourists who have visited this place or plan to visit it again. With the help of the research, we examined the positive and negative effects of the development of tourism and examined what impact tourism has on the environment in the area of this park itself. We used theoretical and empirical methods of work in the research. In the theoretical part, with the help of domestic and foreign literature, we presented the history of the Topla valley, its positive and negative effects of tourism development in this protected area of the park, described and presented the impacts of sustainable development in the Topla landscape park. In the empirical part, we analysed the already obtained data with the help of a survey and an interview and finally interpreted them. With this diploma thesis, we wanted to prove that sustainable development is quite important today, as we preserve cultural and natural attractions for future generations, and that the impacts of sustainable development in the Topla landscape park are very important for visitors and locals.

Keywords: Topla landscape park, sustainable aspects of development, cultural heritage, tourism development

KAZALO VSEBINE

1	UVOD.....	1
1.1	NAMEN IN CILJI DIPLOMSKEGA DELA	2
1.1.1	NAMEN	2
1.1.2	CILJI	3
1.1.3	HIPOTEZE.....	3
2	ZAVAROVANA OBMOČJA	4
3	KRAJINSKI PARK TOPLA	6
3.1	PROJEKT »FLOW«	6
3.2	NARAVNOGEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI DOLINE TOPLA	9
3.3	NARAVNE VREDNOTE IN KULTURNA DEDIŠČINA	11
3.3.1	NARAVNE VREDNOTE	11
3.3.2	KULTURNE VREDNOTE IN KULTURNA DEDIŠČINA	15
4	TURIZEM V KRAJINSKEM PARKU TOPLA	18
4.1	VRSTE TURIZMA	19
4.2	VPLIVI TURIZMA NA ZAVAROVANIH OBMOČJIH IN OSNOVNA TURISTIČNA STATISTIKA.....	20
4.3	TURIZEM IN GOSPODARJENJE S PROSTOROM V KRAJINSKEM PARKU TOPLA	21
5	TRAJNOSTNI RAZVOJ KRAJINSKEGA PARKA TOPLA	23
5.1	DEFINICIJA TRAJNOSTNEGA RAZVOJA	23
5.2	VIDIKI TRAJNOSTNEGA RAZVOJA IN TRAJNOSTNO KMETIJSTVO KRAJINSKEGA PARKA TOPLA.....	25
5.2.1	OKOLJSKI VIDIKI	26
5.2.2	DRUŽBENI VIDIKI	26
5.2.3	EKONOMSKI VIDIKI	26
6	INTERPRETACIJA REZULTATOV ANKETNEGA VPRAŠALNIKA IN INTERVJUJA	27
6.1	ANKETA.....	27
6.2	INTERVJU	35
7	SKLEPI IN UGOTOVITVE.....	37
8	RAZPRAVA.....	38
9	ZAKLJUČEK	40
10	SUMMARY	42
11	LITERATURA IN VIRI	44
	PRILOGA A: Anketni vprašalnik	48
	PRILOGA B: Vprašanja za intervju.....	53

KAZALO SLIK

Slika 1: Zavarovana območja Slovenije. (Vir: NarclS – naravoteka Slovenije, 2025).	5
Slika 2: Turistično-informacijski center Topla danes (Vir: Jerneja Prasnic, 31. 7. 2024).	8
Slika 3: Informativne table v Topli (Vir: Jerneja Prasnic, 31. 7. 2024).	8
Slika 4: Informativna tabla Krajinskega parka Topla (Vir: Jerneja Prasnic, 31. 7. 2024).	9
Slika 5: Prikaz različnih znamenitosti na karti krajinskega parka Topla (Vir: Jerneja Prasnic; 2024).	10
Slika 6: Burjakova stena (Vir: RRA Koroška, 20. 5. 2023).	11
Slika 7: Končnikov drevored (Vir: Zavod za svetovanje in organizacijo Maksiza, 20. 5. 2023).	12
Slika 8: Končnikova lipa (Vir: Zavod za svetovanje in organizacijo Maksiza, 20. 5. 2023).	12
Slika 9: Dolina Tople in vrh Pece (Vir: Martin Vernik, arhiv Zavoda RS za varstvo narave, 2006).	14
Slika 10: Ohranjena hišica polža nad dolino Tople (Vir: Triasni polži iz doline Tople; 2018).	14
Slika 11: Domačija Burjak (Vir: Turističnoinformacijski center Črna na Koroškem, 2024).	16
Slika 12: Domačija Fajmut (Vir: Vinko Skitek, 2009).	16
Slika 13: Domačija Florin (Vir: spletni vir, 20. 5. 2023).	17
Slika 14: Domačija Končnik (Vir: Turistično-informacijski center Črna na Koroškem, 2024).	17
Slika 15: Kordeževa glava (Vir: Martin Vernik, arhiv Zavoda RS za varstvo narave, 2024).	18
Slika 16: Karta poti za gorsko kolesarjenje (Vir: Jerneja Prasnic, 31. 7. 2024).	19
Slika 17: Zemljevid makrodestinacij v Sloveniji (Vir: Slovenska turistična organizacija, 9. 6. 2023).	20
Slika 18: Prikaz prihodov in prenočitve tujih turistov v občini Mežica in Črna na Koroškem. Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 11. 6. 2025.	21
Slika 19: Osnovni stebri trajnostnega razvoja (Vir: spletni vir).	24
Slika 20: Poznavanje doline Tople kot krajinskega parka.	29
Slika 21: Načini informiranja o krajinskem parku Topla.	29
Slika 22: Obiskanost krajinskega parka Topla.	30
Slika 23: Obisk parka Topla, če ga še nikoli niso obiskali.	30
Slika 24: Namen obiska krajinskega parka Topla.	31
Slika 25: Obisk znamenitosti v krajinskem parku Topla in okolici.	32
Slika 26: Vpliv naravne danosti in kulturnih znamenitosti na trajnostni razvoj parka Topla.	32
Slika 27: Rekreatijske dejavnosti v krajinskem parku Topla.	33
Slika 28: Največji problem pri ohranjanju in vzdrževanju parka Topla.	34
Slika 29: Trajnostne dejavnosti v parku Topla.	35

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Projekt Topla – končno poročilo, 2003 (Vir: mag. Mojca Bedjanič, univ. dipl. inž. geol.).	6
Preglednica 2: Prikaz prebivalstva po letu v Topli. (Vir: Geografski informacijski sistemi, SURS, 2025).	10
Preglednica 3: Spol anketirancev.	27
Preglednica 4: Starostna struktura anketirancev.	28
Preglednica 5: Končana stopnja izobrazbe.	29
Preglednica 6: Prikaz turistične ponudbe in urejenosti v krajinskem parku Topla.	34

OKRAJŠAVE

ZO	Zavarovano območje
IUCN	Svetovna zveza za ohranitev narave (The World Conservation Union oz. The International Union for Conservation of Nature and Natural Resources)
EU	Evropska unija
MNVP	Ministrstvo za naravne vire in prostor
UNESCO	Organizacija združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation)
ZON	Zakon o ohranjanju narave
ZRSVN	Zavod Republike Slovenije za varstvo narave
WTO/UNWTO	Svetovna turistična organizacija (World Trade Organisation)
RRA	Regionalna razvojna agencija
SRS	Slovenski računovodski standardi
ARSO	Agencija Republike Slovenije za okolje
KPT	Krajinski park Topla
NARCIS	Naravoteka Slovenije

1 UVOD

Krajinski park Topla je redko poseljeno območje, ki se nahaja v alpski dolini blizu kraja Črna na Koroškem. Dolina Tople obsega okoli 1350 ha in spada med eno izmed najlepših slovenskih dolin. Tako kot Mežiško dolino je dolino Tople zaznamovalo rudarstvo. Začetki izkopavanja svinčeve in cinkove rude segajo v leto 1834. Ta krajinski park je bil ustanovljen za ohranjanje narave in kulturne dediščine ter ohranjanja tamkajšnjega ekosistema. Znotraj krajinskega parka je prebivalcev zelo malo, poseljeni so razpršeno. Predvsem gre za posamezne domačije, ki se na strmih pobočjih z gospodarskimi poslopji stiskajo v t. i. »gruče«, ki so pod čopastimi strehami videti kot majhni zaselki. Po domače jim pravijo kar »celki«. Številni rodovi so jih zaradi odmaknjenosti do danes ohranili skupaj z arhaičnimi značilnostmi, ki izvirajo iz 17. stoletja. Najvišja kmetija je Končnikova kmetija, ki sega kar 1150 m visoko, najvišji vrh doline pa je visoka Kordeževa glava. Obiskovalci parka lahko še danes občudujejo ohranjene stare kmečke stavbe, ki so značilne za območje tega parka in so ohranjene v tradicionalnem slogu.

Po dolini teče reka Topla, zaradi čistosti njene vode pa v njej živijo potočne postrvi in potočni rak koščak, ki ga danes opazimo le redko. Dolina Tople je ime dobila po vodni žili, ki teče globoko pod površjem potoka in je topla, kar se pozna tudi na vodi na površju. Voda je toplejša od reke Meže, zato so jo predniki imenovali Topla (Krajinski park Topla; Medmrežje: <https://www.visit-crna.si/objava/209236>).

V krajinskem parku Topla je veliko ohranjenih kulturnih vrednot in etnološke dediščine. Sem spadajo domačije, ki so še danes zelo dobro ohranjene. Domačija Burjak spada med stavbno dediščino iz 19. stoletja. Domačija Fajmut stoji ob stanovanjski hiši in je datirana v leto 1790. Domačija Florin je v osnovi iz 17. stoletja in ima na zidovih poslikani dve poslikavi. In še zadnja, Končnikova domačija, ki so jo skrbno ohranjali iz roda v rod. Park je prekrit z značilnimi alpskimi travniki, pašniki in mešanimi gozdovi. Na območju rastejo redke in endemične rastlinske vrste, kot so planinska preobjeda, alpski svišč, redke praprotnice in encijan. Poleg rastlinskih vrst je park dom številnim živalskim vrstam, med drugimi tudi ogroženim vrstam. Na tem območju prebivajo planinski orel, gorski jereb, različne vrste netopirjev in alpski zajec.

KPT daje občini Črna na Koroškem možnost razvoja v trajnostno in zeleno usmeritev. Park ustvarja priložnost za lokalno gospodarstvo še posebej za kmetijstvo in ekološki turizem. Tamkajšnjim domačinom je pomembno, da se območje ne bremeni s prekomernim številom turistov. Njihov glavni cilj je ohraniti naravno dediščino, zato se za tamkajšnjo območje promovira zmerni turizem, ki temelji na trajnostnih praksah in odgovornemu vedenju

obiskovalcev. Dolina Tople je res oddaljena od urbanizacije, zato je tudi težje dostopna za pohodnike. Na spletnih omrežjih je zelo malo podatkov in informacij o tem parku, ki je že mnogo let zavarovan kot naravni spomenik in krajinski park.

1.1 NAMEN IN CILJI DIPLOMSKEGA DELA

1.1.1 NAMEN

Prihajam iz Koroške regije, v kateri imam veliko priložnosti za raziskovanje ohranjene narave, in ker sem ljubiteljica pohodništva, sem se odločila, da raziščem ta park.

Namen dela je raziskati in predstaviti odnos prebivalstva, živečega v neposredni bližini tega zavarovanega območja, do krajinskega parka Topla. V ta namen bom najprej predstavila sam krajinski park in na kratko opisala današnjo podobo (predvsem kulturne in naravne spomenike) ter opis podkrepila s podatki iz literature. Izpostavila bom kmetijstvo kot panogo, s katero se tamkajšnji domačini preživljajo. Kmetijstvo je gospodarska panoga, ki je podvržena mnogim neugodnim razmeram. Ta dejavnost se sooča z nizkim deležem kmečkega prebivalstva, poleg tega pa je infrastruktura vse starejša. Na kmetijstvo lahko negativno vplivajo tudi vremenske razmere (poplave, veter, suša), ki v zadnjih letih postajajo na Koroškem že stalnica. Za lokalne skupnosti, kot je v tem primeru lokalna skupnost Topla, ki šteje le nekaj prebivalcev, zavarovano območje oz. krajinski park Topla namesto priložnosti predstavlja oviro v razvoju. Veliko je starejših prebivalcev, mladi pa se zaradi zaposlovanja odseljujejo v urbana središča, ki jim nudijo boljše življenje.

Obenem bomo z anketnim vprašalnikom raziskali, kako park poznajo turisti, ali so ta krajinski park že obiskali, kje vse so že slišali za ta park, kolikokrat so ga obiskali, namen obiska in mnenja turistov ter drugih obiskovalcev o trajnostnem razvoju, katere znamenitosti so si že ogledali v krajinskem parku, katere dejavnosti po njihovem mnenju pozitivno vplivajo na trajnostni razvoj parka Topla, katere rekreacijske dejavnosti oblikujejo turistično ponudbo v Topli, kaj predstavlja največji problem za živali, rastline in okolje, kakšna se jim zdita urejenost območja parka in kakšna turistična ponudba ter katere dejavnosti v parku se jim zdijo najbolj trajnostne.

Opravili bomo tudi intervju z mag. Romano Lesjak, županjo Občine Črna na Koroškem, in pomočnico oz. svetovalko Lucijo Pušnik, s čimer bomo pridobili podatke, kdo je upravljalec tega parka, kako Občina Črna na Koroškem vidi ta park v prihodnosti in kakšni so njihovi cilji. Prav tako bomo opravili raziskovalni pogovor z domačini oz. prebivalci doline Tople, ki nam bodo predstavili, kakšno je njihovo življenje na samotnih kmetijah, kako se preživljajo in kakšno je njihovo mnenje o trajnostnem razvoju tega parka.

1.1.2 CILJI

C1: Predstaviti naravnogeografske značilnosti krajinskega parka Topla.

C2: Raziskati pozitivne in negativne učinke razvoja turizma v dolini Tople.

C3: Raziskati vplive dejavnosti na domačine in na okolje v krajinskem parku Topla.

C4: Preveriti, kako je zavarovano območje sprejeto med domačini in kako vpliva na njihovo življenje z njim.

1.1.3 HIPOTEZE

Pred raziskovanjem sem si zastavila naslednje hipoteze:

- Območje krajinskega parka Topla obiskuje dnevno cca. 15 obiskovalcev, glede na naravne, družbene in ekonomske razmere se obisk lahko poveča.
- Turizem in rekreacija potencialno povzročata negativen vpliv na okolje obravnavanega območja.
- Vključevanje kulturne dediščine v delovanje krajinskega parka pripomore k njegovemu dolgoročnemu delovanju.

Metode in materiali dela:

- Metoda deskripcije: Na podlagi domače in tuje literature smo raziskali in definirali vire in literaturo o samem območju, ki smo ga obravnavali.
- Metoda standardiziranega intervjuja z mag. Romano Lesjak, županjo Občine Črna na Koroškem, svetovalko Lucijo Pušnik in domačini doline Tople.
- Metoda anketiranja: Izdelali smo anketni vprašalnik za domačine in obiskovalce. V raziskavi smo posvetili večjo pozornost osebam, ki živijo v bližini parka ali pa so ga že obiskali. S pomočjo anketnega vprašalnika smo analizirali, kakšen je obisk krajinskega parka Topla in zakaj se odločajo za ta obisk, katere znamenitosti so si anketiranci ogledali, kaj zanje pomeni trajnostni razvoj, katere dejavnosti vplivajo pozitivno in negativno na trajnostni razvoj parka, katere rekreacijske dejavnosti oblikujejo turistično ponudbo krajinskega parka Topla, kaj povzroča največji problem pri ohranjanju narave in vzdrževanju parka, kakšni se jim zdita urejenost in turistična ponudba, katere dejavnosti se anketirancem zdijo najbolj trajnostne.

2 ZAVAROVANA OBMOČJA

Svetovna zveza za varstvo narave (World Conservation Union) oziroma Mednarodna zveza za ohranjanje narave in naravne vire (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources – IUCN) predstavlja najstarejšo in največjo globalno okoljsko organizacijo z več kot 1.400 članicami iz več kot 170 držav (IUCN, 2023).

»Zavarovano območje je jasno opredeljen geografski prostor oz. območje, ki je priznan, namenjen in upravljan s pravnimi ali drugimi učinkovitimi sredstvi, da se doseže dolgoročno ohranjanje narave s pripadajočimi ekosistemskimi storitvami in kulturnimi vrednotami.« (IUCN)

»Razvrstitev zavarovanih območij v kategorije je odvisna od posameznih držav in od ravni varstva. Kategorizacija zavarovanih območij, ki jo predvideva Svetovna zveza za varstvo narave (IUCN), je na mednarodni ravni splošno sprejeta ter priznana od organizacij, kot so Združeni narodi in nacionalne vlade. Ta kategorizacija vzpostavlja globalni standard za opredeljevanje in razvrščanje zavarovanih območij na podlagi ciljev upravljanja.« (Alpska zavarovana območja, 2023) Zavarovana območja Slovenije so opredeljena in zavarovana z Zakonom o ohranjanju narave – ZON.

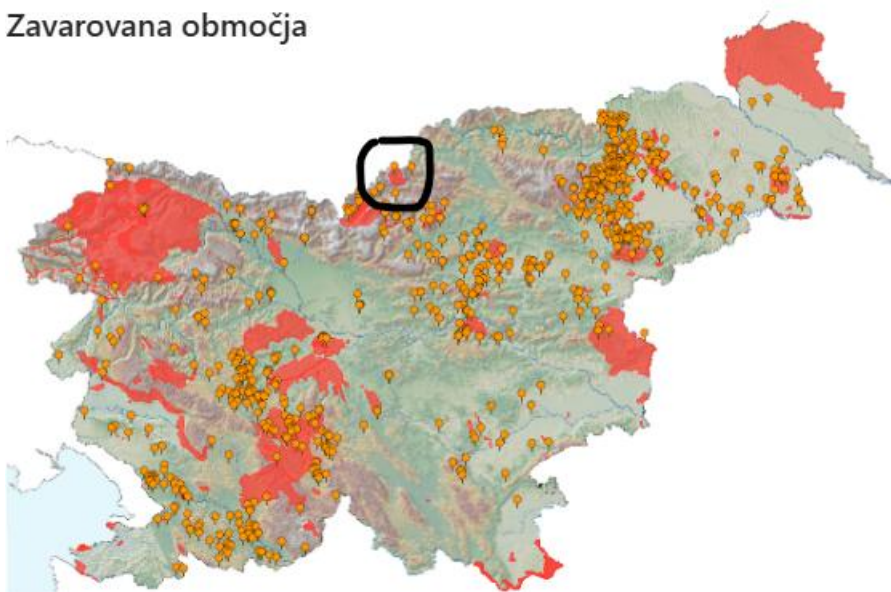
Značilnosti posameznih kategorij zavarovanih območij so odvisne od pomena za varstvo narave, ciljev in namena ustanovitve, upravljavskih ciljev ter velikosti območja (ZON, 2004).

Vse zvrsti zavarovanih območij so med seboj enakovredne, njihov pomen za ohranjanje narave je enak. Zavarovano območje lahko ustanovi Vlada RS ali občina. Pri ustanavljanju in delovanju zavarovanega območja sta komunikacija in sodelovanje z lokalnimi skupnostmi izjemno pomemben dejavnik stalnega in odprtega sodelovanja med upravo parka in lokalnimi prebivalci. S tem se krepi pozitiven odnos do zavarovanega območja ter prispeva k širšemu in boljšemu razumevanju javnosti za cilje ohranjanja narave. Z načrti upravljanja se določijo pravila ravnanja v zavarovanem območju, preko katerih se izpolnjujejo cilji in nameni zavarovanja (Zakotnik, 2016).

V Sloveniji imamo sedaj en narodni park (Triglavski narodni park), štiri regijske parke (Kozjanski regijski park, Notranjski regijski park, regijski park Škocjanske jame in regijski park Pohorje), 47 krajinskih parkov, en strogi naravni rezervat, 62 naravnih rezervatov 1097 naravnih spomenikov in 113 spomenikov oblikovane narave. Zavarovana območja skupaj z ostalimi varovanimi območji obsegajo 13,31 % površine celotne države Slovenije (NarclS, 2025).

V Sloveniji zavarovana območja narave delimo na različne kategorije, ki so mednarodno priznane (kategorizacija IUCN). Temeljna ločitev je na širša in ožja zavarovana območja. Za širša se uporablja splošni izraz naravni parki (MOP, 2010). Zavarovana območja narave obsegajo okoli 12,5 % površine naše države. Ta območja so nadgradnja drugega. Tega tvorijo veliko obsežnejša območja oziroma t. i. ekološko pomembna območja in območja Natura 2000 (Bizjak, Lenarčič, Lengar; 2008; 8–9).

Zavarovana območja



Slika 1: Zavarovana območja Slovenije. (Vir: NarcIS – naravoteka Slovenije, 2025).

Širša zavarovana območja ali naravni parki se delijo na:

- 1 narodni park (IUCN: II/V),
- 4 regijske parke (IUCN: V/II),
- 46 krajinskih parkov (IUCN: V).

Ožja zavarovana območja delimo na:

- 62 naravnih rezervatov (IUCN: IV in I),
- 1097 naravnih spomenikov (IUCN: III).

Dolina Tople je bila leta 1966 z odredbo o razglasitvi doline Tople na Koroškem za naravno znamenitost razglašena za krajinski park in za naravni spomenik. Krajinski park Topla sodi v širša zavarovana območja, in sicer v kategorijo IUCN: V.

3 KRAJINSKI PARK TOPLA

3.1 PROJEKT »FLOW«

Izmed vseh pokrajin se odlikuje dolina Topla, ki je od leta 1966 že zavarovana kot krajinski park in naravna znamenitost. V tej dolini je veliko ohranjenih etnoloških dediščin, kot so t. i. »celki« oz. samotne domačije. Med najbolj poznane vrhove v okolici spada dvatisočak Peca, ki je tudi zelo obiskana.

Pod okriljem IUCN in programa PIN – MATRA »Communication in Nature Conservation« leta 2001 je bila izvedena prva faza projekta »Krajinski park Topla«. Projekt je bil široko zasnovan. Pojavila se je naravovarstvena problematika – poleg »čiste« narave so dobili vpogled še na druga področja, kot so kmetijstvo, gozdarstvo, varstvo kulturne dediščine, družbeno življenje in povezave. Splošni pregled projekta z dolgoročnimi cilji je opisan v spodnji tabeli.

FIRST PHASE	SECOND PHASE	THIRD PHASE
(1) insight into stakeholders' views, beliefs, feelings, fears, plans (2) establish partner relationship and active stakeholder participation (3) finding common interests and »win-win« possibilities	(4) further work and activities on objectives from first phase (5) preparation of draft development plan and programme for management plan elaboration	(6) elaboration of management plan and its implementation (7) preparation of a new decree for the protected area

Preglednica 1: Projekt Topla – končno poročilo, 2003 (Vir: mag. Mojca Bedjanič, univ. dipl. inž. geol.).

V prvi fazi so opisani cilji, tako rekoč vpogled v načrte, stališča zainteresiranih strani, občutki in strahovi. Poleg tega je cilj ustanovitev partnerstva in odnosa z aktivnimi sodelovanji z deležniki, na koncu pa ugotovitev skupnih interesov ter »winwin« možnosti.

V drugi fazi tega projekta se je nadaljevalo delo in vsi zastavljeni cilji iz prve faze, priprava načrta upravljanja tega parka ter razvoj osnutka.

V tretji fazi so zasnovali izdelavo in upravljanje krajinskega parka ter pripravo na novi odlok za zavarovano območje.

Od aprila 2002 do septembra 2003 je potekala druga faza izvedbe projekta »Krajinski park Topla«. Načrtovano je bilo nadaljevanje in nadaljnji razvoj, ki je bil vključen v prvo fazo projekta.

V tem projektu so sodelovali ključni deležniki. Med njimi so bili Občina Črna na Koroškem in domačini petih družin iz doline Tople (Končniki, Fajmutovi, Florinovi, Kordeževi in Ciril Golob). Sodelovali so tudi:

- Gozdarski inštitut Republike Slovenije,
- Zavod za varstvo kulturne dediščine,
- Storitve za pospeševanje kmetijstva,
- Turistično-informacijski center Črna na Koroškem,
- Rudarski muzej Mežica,
- Agencija Republike Slovenije za okolje.

Problemi, ki so se pojavili ob projektu KPT:

a) Naravovarstveni problemi:

- tradicionalna podoba doline se spreminja (zaraščanje, spremembe v kmetijstvu),
- spremembe biotske raznovrstnosti in izguba biotske raznovrstnosti,
- zavarovano območje ne spodbuja naravovarstvenega duha v regiji (pomanjkljivost svežih in inovativnih naravovarstvenih dejavnosti vodi v pomanjkanje razumevanja in poznavanje naravovarstvene problematike ter se upošteva tudi po slabem glasu naravovarstvene službe v širši regiji),
- park je še vedno brez načrta upravljanja in brez upravljavca.

b) Komunikacijski problemi:

- slaba oz. nikakršna komunikacija v zgodovini (ZO je bil ustanovljen leta 1966 brez sodelovanja in znanja glavnih deležnikov oz. lokalnega prebivalstva),
- pomanjkanje poguma in motiva za prevzem odgovornosti ali začetek novih dejavnosti – aktivnosti,
- nobene promocije krajinskega parka.

c) Ekonomski in socialni problemi:

- nobene strategije in načrta regionalnega razvoja in turizma,
- nerazvite dopolnilne dejavnosti na samotnih kmetijah,
- slaba telekomunikacija in slaba infrastruktura,
- pomanjkanje sredstev za obnovo in ohranjanje tradicionalne podobe kmetij ter kulturne krajine,
- problemi »rudarske dediščine« (onesnaženje in zaprtje rudnika, zaporedna sprememba življenja celotne regije).

Splošni cilji, ki so bili postavljeni za projekt »Krajinski park Topla«, so opredeljevali ohranjanje biotske raznovrstnosti in ohranjanje izjemnih naravnih in kulturnih vrednot, povezovanje in sodelovanje pri ohranjanju kulturne dediščine, kmetijstvo, gospodarstvo, turizem itd., prenos

in širjenje pozitivnih naravovarstvenih izkušenj v širše okolje, iskanje ustreznega modela upravljanja parka ter imenovanje lokalnega upravljalca. Želeli so si pretvoriti »papirni parka« v Krajinski park, ki je živ primer narave.

Rezultati projekta, ki so ga načrtovali od leta 2002/2003, so lokalnim domačinom predstavili in nudili nova znanja in dober vpogled v poznavanje problematike krajinskega parka. Motivirali so deležnike za dodatne dejavnosti v krajinskem parku ter vzpostavili dober partnerski odnos. Uresničili so se nov in izboljšan informacijski sistem, naravovarstvene razglednice, letaki, prenovljene informativne table, sodelovali so pri izdelavi rudarske informativne table, ohranili močvirje Burjak ter pridobili odločbo za ekološko kmetovanje v Topli. Poleg projekta pa je bil izdelan še osnutek načrta upravljanja krajinskega parka Topla, a do realizacije ni prišlo; tako je skladno z odlokom zaradi zastarelosti tega to območje še vedno brez upravljalca oz. so upravljalci parka lastniki tamkajšnjih zemljišč – lokalni prebivalci oz. domačini.



Slika 2: Turistično-informacijski center Topla danes (Vir: Jerneja Prasnic, 31. 7. 2024).



Slika 3: Informativne table v Topli (Vir: Jerneja Prasnic, 31. 7. 2024).



Slika 4: Informativna tabla Krajinskega parka Topla (Vir: Jerneja Prasnic, 31. 7. 2024).

3.2 NARAVNOGEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI DOLINE TOPLE

Dolina Tople je alpska dolina, ki obsega okoli 1350 ha. Na severu jo obdajajo stene Pece, ki leži na 2125 m, na zahodu in jugu pa visok Čofatijev vrh (1606 m). Dolina leži v bližini Črne na Koroškem in je ena izmed najzanimivejših slovenskih dolin. Najvišja kmetija je Končnikova kmetija, ki sega kar 1150 m visoko, najvišji vrh doline pa je visoka Kordeževa glava. Po dolini teče reka Topla, zaradi čistosti njene vode pa v njej živijo potočne postrvi in potočni rak koščak, ki ga danes opazimo le redko. Dolina Tople je ime dobila po vodni žili, ki teče globoko pod površjem potoka in je topla, kar se pozna tudi na vodi na površju. Voda je toplejša od reke Meže, zato so jo predniki imenovali Topla (Krajinski park Topla; medmrežje: <https://www.visit-crna.si/objava/209236>).

Gozdovi v višjih legah so smrekovi in so zatočišče ogroženih živalskih vrst divjega petelina, ruševca in belke. V tej dolini lahko opazimo še dva sesalca, to sta gams in alpski zajec.

Geološko dediščino predstavljajo nahajališča bogatih mineralov izpod Pece. Kamnine, ki jih najdemo na pobočju Pece, so stare preko 230 milijonov let. Ostanke fosilnih polžev in amonitov nam povedo, da je v preteklosti v tej dolini valovalo morje. Najstarejše kamnine v dolini Tople so kloritni in kloritno-sericitni skrilavec, rogovec ter peščenjak štalenskogorske serije. Precej razširjena kamnina v Topli je rogovec, ki je temno vijolične, drobno-zrnate in zelo trdne strukture (Štrucl, 1974).

Skrita dolina predstavlja značilno sliko koroške pokrajine. V dolini so med njivami razpršene samotne kmetije, ob njih pa stojijo mlini, ki so jih kmetje potrebovali za mletje žita in s tem za pridelavo hrane. Zaradi številnih naravnih lepot, ohranjene etnološke dediščine in izjemne kulturne krajine je bila dolina leta 1966 zavarovana kot pokrajinski park oziroma krajinski park. Da je bila dolina Tople geografsko odmaknjena od prometnih poti, dokazujejo redki zapisi o njeni naseljenosti, že s konca 16. stoletja (Natura 2000, 2007).

KPT ima veliko naravnih lepot, ki niso zavarovane posamično, temveč z Odredbo o razglasitvi doline Tople na Koroškem za naravno znamenitost. V krajinskem parku je večina naravnih vrednot lokalnega pomena, med njimi pa so tudi vrednote državnega pomena.



Slika 5: Prikaz različnih znamenitosti na karti krajinskega parka Topla (Vir: Jerneja Prasnic; 2024).

Spodnja preglednica prikazuje število prebivalcev skozi leta v dolini Topla. Med prebivalci v letu 2025 je 18 moških prebivalcev in 19 prebivalk ženskega spola. Število prebivalcev je majhno, saj je ta dolina precej hribovita in odmaknjena od centra Črne na Koroškem. Prebivalci se preživljajo s kmetovanjem in si tako pridelajo domače dobrine.

Leto	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Št. Preb.	30	29	34	33	33	33	32	34	33	38	38	36	31	36	34	37	36	37

Preglednica 2: Prikaz prebivalstva po letu v Topli. (Vir: Geografski informacijski sistemi, SURS, 2025).

3.3 NARAVNE VREDNOTE IN KULTURNA DEDIŠČINA

3.3.1 NARAVNE VREDNOTE

Naravne vrednote lokalnega pomena v krajinskem parku Topla so:

- **Burjakova stena**

Nastala je pred več kot 230 milijoni let, ko so na dnu morja iz številnih alg nastali apnenci, ki jo gradijo še danes. V času dviganja Alp so se apnenci začeli narivati, prelamljati in gubati, zato je ta stena, ki nosi ime po bližnji domačiji, sploh nastala. Je spomenik oblikovanja površja skozi geološko preteklost in je zato določena za geomorfološko in geološko naravno vrednoto. Urejena je za športne plezalce, hkrati pa je pomemben življenjski habitat ogroženih vrst ptic. Te so si v nedostopni skalni steni našle zavetje za svoja gnezdišča pred plenilci (Alpinistični klub Ravne na Koroškem, 2008).



Slika 6: Burjakova stena (Vir: RRA Koroška, 20. 5. 2023).

- **Končnikov drevored**

Naravna vrednota se nahaja v naselju Topla v občini Črna na Koroškem. Drevored starih gorskih javorov raste ob kmetiji Končnik. Znan je po najdebelejšem obsegu drevesa, ki znaša kar 340 cm (Zavod Maksiza, 2023).



Slika 7: Končnikov drevored (Vir: Zavod za svetovanje in organizacijo Maksiza, 20. 5. 2023).

- **Končnikova lipa**

Končnikova lipa, kot že pove ime, raste v bližini kmetije Končnik. Spada pod drevesno zvrst, ki je lokalnega pomena. Kljub starosti je lipa vitalna in zdrava, njen obseg pa meri preko 330 cm (Zavod Maksiza, 2023).



Slika 8: Končnikova lipa (Vir: Zavod za svetovanje in organizacijo Maksiza, 20. 5. 2023).

Naravne vrednote državnega pomena so:

- **Burjakovo močvirje**

Spada pod manjši kompleks močvirskih travnikov in predstavlja življenjski prostor ogroženim močvirskim živalskim in rastlinskim vrstam. Burjakovo močvirje je edini močvirni habitat, ki je še ohranjen v dolini Tople. Nahaja se jugovzhodno od domačije Florin. Zaščiten je pegasta prstasta kukavica (*Dactylorhiza maculata*).

- **Ciganska jama**

Nastala je kot posledica preloma v ladinjskem apnencu. Je kratka jama, dolga 6 m.

- **Končnikov vrh**

Nahaja se na nadmorski višini 2109 m v osrčju Karavank. Na pobočju Končnikovega vrha se nahaja rastišče *cemprinov* (švicarskega bora ali limbe), ki je zelo pomembno zaradi avtohtonosti v gozdnem območju.

- **Korančevka**

Je geomorfološka zvrst. Zasigana jama v apnencu je poševna in suha, v dolžino meri 54 m, v globino pa 10 m.

- **Peca**

Najvzhodnejši dvatisočak v Sloveniji. Njeno vršno zgradbo sestavlja več vrhov. Najvišji vrh je Kordeževa glava (2126 m), ki je porasla s travo in nizkim rušjem. Predstavlja naravno mejo med Avstrijo in Slovenijo. Peco poznamo predvsem zaradi pripovedke o kralju Matjažu in o njegovi votlini. Razgiban relief Pece nad gozdno mejo ponuja habitat številnim rastlinam in živalim. Med množico alpskih cvetlic najdemo: trebušasto zvončico, clusijev svišč, dlakavi sleč, kamniško murko, resasto popkokreso, dvocvetno vijolico, alpsko veleso itd. Na gori zasledimo tudi dve endemični vrsti, in sicer Zoisovo zvončico in skalno smiljko. Na strminah Pece najdemo še nekatere redke vrste, ki pri nas uspevajo le na Peci, Olševi in Uršlji gori. Ti vrsti sta alpska zlatica in muškatni kamnokreč. Redke živalske vrste, ki jih najdemo na Peci, so: belka, rušavec, divji petelin, planinski orel itd. Zaradi vsega naštetega je Peca posebno ohranitveno območje in tako del evropskega ekološkega omrežja Natura 2000. Območje gore spada tudi pod zaščiteno območje, imenovano Geopark Karavanke in je pod okriljem Unesca (medmrežje: <https://www.koroska.si/Raziskuj/Narava/Gorski-svet/Top-5-vrhov-Koroske>, 12. 5. 2023).



Slika 9: Dolina Tople in vrh Pece (Vir: Martin Vernik, arhiv Zavoda RS za varstvo narave, 2006).

- **Spodmol pri domačiji Burjak**

Spodmol spada pod geomorfološko zvrst državnega pomena. Predstavlja spodmol večjih dimenzij v apnencu. Kulturni pomen je dobil, ker so v naravnem zatočišču v preteklosti trli lan.

- **Nahajališče fosilov**

V 230 milijonov let starem apnencu so ostanki polžev (*Mphaloptycha rosthorni* in *Gradiella gradiata*). Velikost hišic doseže tudi do 10 cm.



Slika 10: Ohranjena hišica polža nad dolino Tople (Vir: Triasni polži iz doline Tople; 2018).

- **Potok Topla**

Po dolini Tople teče istoimenski potok, ki se izliva v reko Mežo. Ime je dobil po topli vodi. Zaradi svoje čiste in kakovostne vode v njej živijo rak koščak, avtohtona postrv potočnica in potočne

školjke, ki so zavarovane živalske vrste. Potok odlikujejo ohranjene hidrološke in hidromorfološke značilnosti.

- **Rastišče peščenega netreskovca**

Rastišče spada pod botanično zvrst in predstavlja eno izmed redkih nahajališč v Sloveniji. *Jovibaba arenia* je peščeni netreskovec, ki raste na silikatni podlagi na Koroškem, seže pa tudi na Štajersko. Netreskovec ima nižja stebila, rozete, široke 2 cm, liste cvetnega stebila ima le vejičasto dlakave in navadno ožje od pritličnih. Listi rozete so skoraj povsem gladki.

Narava se v Topli prebuja z rahlim zamikom, saj sneg ostaja v dolini dalj časa. Vendar se, ko zacvetijo travniki in pašniki v dnu doline, Topla pokaže v svojem najlepšem »mozaiku«. Barvni travniki in pašniki so bivališče redkih vrst metuljev, v Burjakovem močvirju, ki je ohranjen le še delno, so našle zatočišče ogrožene rastlinske vrste, med katerimi se skriva tudi kakšna endemična orhideja. Posebej znane in imenitne so gorske cvetlice, kot sta alpski zvonček, ki pokuka na plano, še preden skopni sneg, in bela alpska zlatica. Najdemo tudi zelo znano planiko.

Na območju parka in doline se je vse do danes ohranila močna populacija divjega petelina. Zaradi oddaljenosti od urbanih središč in prometnih poti je divji petelin v tem kraju daleč najštevilčnejši v Sloveniji. V Sloveniji je zaščiten z naravovarstveno zakonodajo od leta 1993. Poleg divjega petelina je gorski gozd bivališče še nekaterih drugih ogroženih vrst ptic. Dolgoletno trajnostno gospodarjenje z gozdom, ki zajema prilagojen čas sečnje in ohranjanje mirnega okolja znotraj gozda, se lepo odraža v izjemni številčnosti ogroženih vrst ptic. To daje območju Tople in širšemu območju Kamniško-Savinjskih Alp in vzhodno velik mednarodni pomen, saj je celotno območje doline vključeno v evropsko ekološko omrežje Natura 2000.

3.3.2 KULTURNE VREDNOTE IN KULTURNA DEDIŠČINA

- **Domačija Burjak**

Domačija Burjak spada med stavbno dediščino iz 19. stoletja. Sestavljajo jo pritlična zidana hiša, večje zidano gospodarsko poslopje, dvojni kozolec toplar, kašča, kapelica, dotrajani stavbni mlin in žage ter pomožni objekti. Na stanovanjski hiši je naslikana podoba sv. Florijana, ki je zaščitnik pred vodnimi ujmani in ognjem. Ljudje so ga slikali na zidove stanovanjskih objektov v upanju, da bi jih zaščitil pred naravnimi nesrečami. Kašča je kot objekt na kmetiji povezana s hišo. Postavljena je tako, da je vhod viden s hišnega praga. Pri izdelavi kašče so uporabili kvaliteten les počasne rasti (Koroški pokrajinski muzej, 2021).



Slika 11: Domačija Burjak (Vir: Turističnoinformacijski center Črna na Koroškem, 2024).

- **Domačija Fajmut**

Naslednja kulturna vrednota je domačija Fajmut, ki je datirana v leto 1790. Sestavljajo jo stanovanjska hiša, kašča, ovčji hlev, hlev za govedo in gospodarsko poslopje. Kašča ima zidano pritličje, v katerem je preužitkarsko stanovanje, nadstropje pa je leseno in je služilo kot shramba za shranjevanje žita in suhomesnih izdelkov (Koroški pokrajinski muzej, 2021).



Slika 12: Domačija Fajmut (Vir: Vinko Skitek, 2009).

- **Domačija Florin**

Domačijo Florin sestavljajo zidana nadstropna hiša, kašča, gospodarsko poslopje in preužitkarska hiša. V osnovi je iz 17. stoletja. Hiša je pravokotne oblike in jo prekriva čopasta streha, prekrita s škodlami, »šit'lni«. Na zidovih sta naslikani dve poslikavi. Ena je znak Jezusovega kronograma, ki je naslikan kot simbol zaščite pred hudim in kot simbol sreče ter ljubezni. Druga poslikava sta letnici 1730 in 2007, ki prikazujeta nastanek hiše in njeno obnovo (Koroški pokrajinski muzej, 2021).



Slika 13: Domačija Florin (Vir: spletni vir, 20. 5. 2023).

- **Domačija Končnik**

Domačija Končnik je sestavljena iz gospodarskega poslopja, kašče, preužitkarske hiše in zidane nadstropne hiše. Stavbe prekrivajo skodlaste strehe, pred domačijo pa stoji kapela. Kljub trdemu delu se z živobarvnimi poslikavami na zidovih opazi skrb za etnološko dediščino, ki so jo ohranjali iz roda v rod (Koroški pokrajinski muzej, 2021).



Slika 14: Domačija Končnik (Vir: Turistično-informacijski center Črna na Koroškem, 2024).



Slika 15: Kordeževa glava (Vir: Martin Vernik, arhiv Zavoda RS za varstvo narave, 2024).

4 TURIZEM V KRAJINSKEM PARKU TOPLA

Turizem postaja vse pomembnejša in hitro rastoča gospodarska panoga oziroma dejavnost. Temelji na potovanju ljudi za razvedrilo, sprostitvi oz. oddihu ali ponuja poslovno dejavnost. Vse več ljudi se med dopustovanjem aktivno in pasivno udeležuje športnih aktivnosti oz. rekreacije, ki jim nudijo sprostitev ob stresnih in manj stresnih situacijah (Vidic, 2006).

KPT je čudovit naravni park v občini Črna na Koroškem in je znan predvsem po svoji izjemni geološki in biotski raznovrstnosti, pa tudi po neokrnjeni naravi, ki privablja številne ljubitelje narave, pohodnike in turiste, ki si želijo miru in sprostitve v mirnem okolju.

Park ponuja številne pohodniške poti, ki obiskovalcem omogočajo raziskovanje okolja. Najbolj priljubljen je pohod na goro Peco. Razgled z vrha je neopisljiv in sega daleč naokoli. Območje parka ponuja možnost za gorsko kolesarjenje. Ob TIC-u najdemo tudi karto kolesarskih poti, ki jih navdušeni kolesarji lahko raziskujejo in prevozijo.



Slika 16: Karta poti za gorsko kolesarjenje (Vir: Jerneja Prasnic, 31. 7. 2024).

Poleg naravnih lepot si je vredno ogledati tudi bogato kulturno dediščino. Na območju parka se nahajajo stare samotne kmetije in rudarski objekti, ki povečujejo zanimivost parka za vse obiskovalce, še posebej za ljubitelje zgodovine.

Najpomembnejši turizem v KPT je za domačine ekološki turizem. V ospredju je skrb za trajnostni razvoj in ohranjanje naravne in kulturne dediščine. Prav tako domačini želijo, da so turisti motivirani, da spoštujejo naravo in njeno krhkost. Ekološki turizem je oblika trajnostnega turizma, ki poudarja odgovoren obisk naravnih in zavarovanih območij z namenom, da se ohranjajo okolje, lokalna kultura in biotska raznovrstnost. Glavni cilj tega turizma je zmanjšanje vpliva na naravno okolje.

4.1 VRSTE TURIZMA

Glede na različna merila ločimo več vrst turizma.

Po tipu občin oz. makrodestinacijah turizem delimo na:

- alpska Slovenija (sem spada KPT),
- mediteranska in kraška Slovenija,
- termalna panonska Slovenija,
- osrednja Slovenija in Ljubljana.



Slika 17: Zemljevid makrodestinacij v Sloveniji (Vir: Slovenska turistična organizacija, 9. 6. 2023).

4.2 VPLIVI TURIZMA NA ZAVAROVANIH OBMOČJIH IN OSNOVNA TURISTIČNA STATISTIKA

Turizem v Sloveniji v zadnjih letih beleži stalno rast in predstavlja eno najpomembnejših gospodarskih panog države ter predstavlja velik potencial v razvoju. Vse intenzivnejši razvoj turizma po 2. svetovni vojni vpliva na izrazito povečanje negativnih in pozitivnih učinkov. Vplivi turizma na okolje so različni. Lahko so neposredni in na prvi pogled očitni ali pa posredni in težje prepoznavni.

Pogosto veliko pozornost vzbudijo odvrženi odpadki v okolju, poškodovane rastline, onesnaževanje zraka, ki ga povzroči predvsem promet, poslabšanje kakovosti prsti zaradi različnih rekreacijskih dejavnosti, kot so dirkalne vožnje z motornimi kolesi. Vsak človek s svojimi dejavnostmi vpliva na preoblikovanje pokrajine.

Vplivi turizma se delijo na:

- negativne in
- pozitivne vplive.

Med pozitivne vplive spadajo ekonomski razvoj, ohranjanje poselitve in kulturne pokrajine. Pozitivni vplivi običajno pretehtajo negativne (obremenjenost okolja, spremembo vrednosti, monostrukturno gospodarsko usmerjenost itd.).

Ko govorimo o vplivih turizma na naravno okolje, govorimo predvsem o negativnih vplivih, kot so: obremenjenost okolja, odpadki, uničevanje živalskih in rastlinskih habitatov, hranjenje živali, vožnja z motornimi vozili po gozdnih poteh in uničevanje tal, biodiverzitete itd.

Vplivi turizma so odvisni od:

- oblike turizma,
- značilnosti turističnega območja,
- intenzivnosti turizma ...

Po podatkih Statističnega urada RS (SURS) za leto 2023 je turistični obisk v bližnjih lokacijah KPT v občinah Mežica in Črna na Koroškem razmeroma nizek. V letu 2023 so v občini Mežica zabeležili 377 prihodov tujih turistov, prenočilo jih je 1420. Razlog za takšno število prenočitev so bile poplave, saj so bili turisti primorani ostati v kraju, kjer je voda uničila cestne povezave. V istem obdobju so v občini Črna na Koroškem zabeležili 87 prihodov tujih turistov in 311 prenočitev tujih turistov. Vsi ti podatki kažejo na nizko raven in omejeno turistično dejavnost. Obe občini imata bogato naravno in kulturno dediščino, a po statističnih podatkih domnevam, da je potrebna izboljšava na razvoju turističnih infrastruktur, izboljšanje turističnih dejavnosti in vlaganje v promocijo kraja. Občina Črna na Koroškem za krajinski park Topla nima podatka o prihodu in nočitvah turistov, saj jih ne beležijo na nobeni tamkajšnji lokaciji. Za podatke smo vprašali še TIC Črna na Koroškem. Dejali so, da dnevno turistov ne beležijo in da v tem kraju ne gre za večje število turistov. Prav tako pravijo, da je v zadnjih letih težko oceniti obisk turistov, saj so jih prizadele poplave, pred tem pa še epidemija Covid-19.

		Prihodi turistov		Prenočitve turistov	
		2023	2024	2023	2024
Črna na Koroškem	Tuji	87	207	311	639
Mežica	Tuji	377	500	1.420	1.495

Slika 18: Prikaz prihodov in prenočitve tujih turistov v občini Mežica in Črna na Koroškem. Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 11. 6. 2025.

Najbližja prenočišča za vse turiste so v občinah Mežica in Črna na Koroškem.

4.3 TURIZEM IN GOSPODARJENJE S PROSTOROM V KRAJINSKEM PARKU TOPLA

KPT je bil ustanovljen s projektom PHARE – krajinski park Topla s pomočjo partnerjev. Partnerji pri tem projektu so bili Občina Črna na Koroškem, Društvo za razvoj Južne Koroške, Zavod Republike Slovenije za varstvo narave, Društvo za opazovanje in preučevanje ptic – DOOPS – podružnica Maribor in Center za usposabljanje, delo in varovanje oseb z motnjami v razvoju – CUDV Črna na Koroškem. Vloge posameznih partnerjev pri tem projektu so bile:

- **Občina Črna na Koroškem:** soodgovorni za trajnostni razvoj in varovanje naravnih danosti tega območja;
- **Center za usposabljanje, delo in varovanje oseb z motnjami v razvoju – CUDV:** pri upravljanju je imel CUDV funkcijo počitniške baze za osebe tega centra. Prav tako je izvajal vzgojne aktivnosti v naravi za osebe z motnjami v razvoju in jih aktivno vključeval pri sodelovanju in vodenju obiskovalcev v parku. V tem projektu so imeli vlogo tudi pri organizaciji tematskih poti, sodelovali so pri pripravi predstavitvenih vsebin za tiskana gradiva;
- **Društvo za razvoj Južne Koroške (Verein Regionalentwicklung SüdKärnten):** je bilo ključna regijska institucija na avstrijski strani, ki je zastopala interese lokalnih skupnosti v okraju Velikovec, torej vključno z občinami, ki neposredno mejijo na občino Črna na Koroškem in hkrati na krajinski park Topla. Vloge tega partnerja so bile pristojnost in ugled na avstrijski strani, bogate izkušnje na področju naravovarstva in trajnostnega razvoja, poznavanje problematike in potencialnih območij, pozitivne izkušnje preteklih sodelovanj, sporazumevanje v slovenskem jeziku, kar je olajšalo delo projektne ekipe;
- **Zavod RS za varstvo narave, Območna enota Maribor:** vloga tega partnerja je bila izvajanje zakonsko predpisane naloge in koordiniranje ukrepov ter metod za pripravo notranjega coniranja območja krajinskega parka Topla, povezovanje sektorjev, priprava strokovnih podlag in osnutek načrta upravljanja. Sodelovali so tudi pri pripravi predstavitvenih vsebin in tiskanega gradiva;
- **Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOOPS):** je imelo ključne usmeritve za ohranjanje kvalifikacijskih vrst ptic. Pripravili so predlog posebnih varstvenih območij za evropsko ogrožene ptice. S svojimi raziskavami v krajinskem parku Topla so pripravili ustrezne upravljalске ukrepe.

Splošni cilji tega projekta so bili ohraniti biotsko raznovrstnost in izboljšati ozaveščenost javnosti ter spodbujati trajnostni razvoj območja in posledično ohraniti poseljenost. Pod specifične cilje so si zastavili spodbujanje trajnostnega upravljanja zavarovanega območja, povečati ozaveščenost lokalnega prebivalstva in obiskovalcev, promovirati evropsko ekološko omrežje Natura 2000, urediti promet v krajinskem parku, razviti metodo za kartiranje težko dostopnih predelov v Alpah ter usklajenost pri gibanju v krajinskem parku Topla.

Turizem v kraju Topla je na žalost premalo razvit. Ni veliko dogodkov, zaradi katerih bi se lahko turisti odločili priti. Nudijo aktivnosti, kot so pohodništvo, kolesarjenje, ogled čebelarskega muzeja, kulturne in etnološke dediščine ... Ne ponujajo pa prenočišč in kakšnih atraktivnih zanimivosti, večjih skupnih dogodkov, kakšnih kulinaričnih specialitet, razstav in predavanj za širšo javnost, ki bi jih navdušila za zgodovino in tamkajšnjo naravo. Predvsem pa mislim, da bi

morali imeti upravljalci – domačini tega parka interes za razvijanje turizma in trajnostnega razvoja na tem območju. Kraj je precej zanimiv, a je informiranje o tem parku zelo slabo. Zavedam se, da v tem območju krajinskega parka živijo samo še starejši občani in da si želijo predvsem veliko miru. Če bi na tem območju živelo več mladih, menim, da bi želeli večji razvoj turizma in bi naredili vse, da bi se preživljali na ta način. Glede na oddaljenost lokacije od urbanih središč bi lahko v parku ponudili več turističnih zanimivosti, ki bi pritegnile ljudi. Mogoče predstavitev, kako so živeli nekoč, kako se preživljajo danes na samotnih kmetijah, kako pridejo do svojega pridelka in podobno. Po obisku doline Tople smo opazili, da je že sam prihod v dolino in informacijski center Topla rahlo zapuščen. Informativne table so umazane od prsti, mahu in alg, ki se z leti nabirajo. Občina bi morala poskrbeti za čiste informacijske table, da bi si jih obiskovalci lahko ogledali. Opaženo je počasno zastaranje parka, starejši domačini pa tudi težje skrbijo za gospodarjenje z gozdovi in prostorom.

Gospodarjenje s prostorom v KPT je osnovno gospodarjenje in ustrezno upravljanje z naravnimi viri, pri čemer se mora upoštevati ohranjanje narave in kulturne dediščine. Spodbuja se ekološko naravnan turizem, ki ga domačini že leta dobro poznajo, saj se tako prebijajo iz dneva v dan. Sami si pridelujejo pridelke in hrano, ki jo imajo na razpolago. V tamkajšnjem parku se preživljajo z gozdarstvom in živinorejo. Ta hribovita gorska okolja nudijo živini prelepe pašnike, na katerih se živali lahko pasejo v miru. Občina Črna na Koroškem vidi krajinski park Topla kot primer butičnega zelenega turizma brez večjih poseganj v celotno področje parka.

5 TRAJNOSTNI RAZVOJ KRAJINSKEGA PARKA TOPLA

5.1 DEFINICIJA TRAJNOSTNEGA RAZVOJA

Trajnostni razvoj je multidimenzionalen koncept, ki povezuje razvoj in okolje na nacionalni, lokalni in mednarodni ravni. Povezuje sedanje in prihodnje generacije. Beseda trajnost se povezuje in prepleta z varstvom ekosistema in razvojem gospodarskega sistema. Definicij trajnostnega razvoja je ogromno. Najbolj znana in najpogostejše uporabljena pa je definicija, ki je zapisana v Brundtlandinem poročilu. Definicijo trajnostnega razvoja je Svetovna komisija za okolje in razvoj (WCED) opredelila kot »... razvoj, ki zadovoljuje trenutne potrebe, ne da bi pri tem ogrožal zadovoljevanje potreb prihodnjih generacij.« (WCED, 1987) Brundtlandina komisija poudarja, da je treba pri razvoju (lokalnem in globalnem) slediti načelu uravnoteženja temeljnih komponent: ekonomske rasti, varovanja okolja in družbene enakosti (Kos, 2004). Ti trije stebri so glavni stebri trajnostnega razvoja, ki se med seboj dopolnjujejo.

Strategija trajnostnega razvoja obsega po vrhu Združenih narodov tri stebre, in sicer:

- gospodarski razvoj,
- socialni razvoj in
- varstvo okolja.

Razvoj si prizadeva za vzdrževanje ravnovesja med temi tremi stebri in pomeni pot k ravnovesju v družbi in okolju. Evropska unija je strategijo trajnostnega razvoja sprejela leta 2001, a je bila ta strategija spremenjena 5 let kasneje, in sicer leta 2006, in je opredelila »dolgoročno vizijo trajnosti«. Trajnostni razvoj je uradno postal eden dolgoročnih ciljev EU. Stockholmska konferenca je bila prva konferenca, na kateri se je razpravljalo o trajnostnem razvoju.



Slika 19: Osnovni stebri trajnostnega razvoja (Vir: spletni vir).

Trajnostni razvoj krajinskega parka Topla (KPT) je ključnega pomena za ohranjanje naravne in kulturne dediščine tega zavarovanega območja ter zagotavljanje, da turizem in druge dejavnosti v parku ne ogrožajo okolja. Trajnostni razvoj v tem parku pomeni uravnoteženje potreb lokalnih skupnosti, obiskovalcev in narave za ohranjanje območja za prihodnje generacije.

Ključni vidiki trajnostnega razvoja v KPT so:

- Ohranjanje naravnih ekosistemov in biotske raznovrstnosti: Park je habitat številnim redkim in ogroženim rastlinskim in živalskim vrstam, zato je glavna prioriteta ohranjanje njihovega habitata. Ohranjanje gozdov, vodnih virov, travnikov in drugih ekosistemov je bistvo za preprečevanje degradacije narave.
- Tradicionalno kmetovanje se še danes ohranja v KPT. Metode, ki jih domačini uporabljajo, so ekstenzivna paša in košnja travnikov, kmetovanje brez pesticidov in drugih kemikalij.

- Trajnostni turizem je v KPT načrtovan tako, da ima minimalen vpliv na okolje. Spodbuja uporabo trajnostnih transportnih sredstev, kot sta pohodništvo in kolesarjenje. Poleg tega se spodbuja ekološki turizem, ki se v parku poudarja s pomenom ohranjanja narave in spoštovanjem tradicij ter lokalne kulture.
- Vključevanje lokalnih skupnosti je pomemben del razvoja KPT, saj nudi sodelovanje z lokalnimi prebivalci in vključevanje v razvoj turizma.
- Kulturna dediščina, kot so samotne kmetije, stavbe in objekti, je pomembna za kulturno krajino, zato jo v območju KPT ohranjajo že vrsto let.
- Nadzor in upravljanje parka zahteva skrbno načrtovanje in stalno spremljanje stanja okolja ter turističnih aktivnosti. Z učinkovitim upravljanjem se lahko zmanjšajo negativni vplivi turizma.

5.2 VIDIKI TRAJNOSTNEGA RAZVOJA IN TRAJNOSTNO KMETIJSTVO KRAJINSKEGA PARKA TOPLA

Trajnostni razvoj in njegovi vidiki so v turizmu postali veliko pomembnejši kot kadarkoli prej. Turistične organizacije morajo skrbeti za družbene in okoljske vidike, od katerih so odvisne one same. Različne vrste turistov predstavljajo različne zahteve po ciljih, zato se učinki oz. vplivi razlikujejo med seboj. Razlikujejo se po vrsti, lokaciji in pomenu. Zato so vplivi različni glede na okoljske, družbeno-kulturne in ekonomske vidike. Spodaj je podrobno opisan razvoj kmetijstva in trajnostnega razvoja v KPT.

Kmetijstvo v KPT je pomemben dejavnik pri ohranjanju kulturne in naravne dediščine, saj prispeva k trajnostnemu razvoju območja. Tradicionalno kmetovanje vključuje pridelavo sena, pašo živine in pridelavo mlečnih izdelkov. Tamkajšnji kmetje ohranjajo naravo, skrbijo za turistično ponudbo, obiskovalci lahko doživijo pristno kmečko življenje in okusijo njihove domače pridelke. Zaradi zahtevnih razmer na teh strmih območjih imajo kmetje omejen dostop do zemljišč in se soočajo z različnimi izzivi. V KPT se tako preživljajo z ekstenzivnim gorskim kmetijstvom, ki temelji na zahtevnih razmerah območja. Ključne značilnosti ekstenzivnega gorskega kmetijstva v KPT so:

- uporaba naravnih virov (brez gnojenja ali uporabe pesticidov),
- reja goveda in drobnice na naravnih travnikih,
- ohranjanje biotske raznovrstnosti s pomočjo tradicionalnih metod kmetovanja,
- ohranjanje družinskega kmetijstva iz generacije v generacijo.

V KPT se obiskovalci in tudi domačini soočajo s številnimi izzivi. Izmed vseh je odmaknjena in strma lokacija največji izziv za domačine. Kmetje na tem območju gojijo tradicionalne rastline in zelenjavo, kot so krompir, koruza, različne vrste zelenjave in sadja, kot so maline in jagode,

ki so prilagojene za rast v hladnejšem podnebju, ter pašnike, na katerih se živali prosto pasejo. Manjše kmetije sledijo ekološkim smernicam, saj je v krajinskem parku pomembna narava in ohranjanje le-te. Kmetijstvo v dolini Tople je povezano z ohranjanjem tradicije in pridelavo lokalnih poljščin ter živinoreje. Gozdno kmetijstvo ima v KPT pomembno vlogo, saj je na tem območju veliko gozdnih površin in travnikov.

5.2.1 OKOLJSKI VIDIKI

Čedalje bolj se zavedamo, da je ohraneno okolje zelo pomembno za življenje nas kot tudi živali in rastlin. Vsaka dejavnost, ki jo počnemo v okolju, je povezana z določenim problemom, ki se kaže v spremembi okolja. V KPT, kjer je velika biotska raznovrstnost in so prisotne redke in ogrožene rastlinske in živalske vrste, je ključno, da varujejo in ohranjajo ekosisteme in habitate. V območju parka se spodbuja trajnostno kmetijstvo, ki temelji na metodah brez intenzivne uporabe kemikalij in pesticidov, kar zmanjšuje vplive na okolje. Prav tako se ohranjajo kulturne krajine z vzdrževanjem pašnikov in košenjem travnikov, kar prispeva k biotski raznovrstnosti.

Trajnostno gospodarjenje z viri vključuje učinkovito rabo vode in energije. V lokalnih gospodinjstvih in turističnih objektih se spodbuja varčevanje z vodo.

5.2.2 DRUŽBENI VIDIKI

Zanimanje turistov in lokalnega prebivalstva lahko povzroči spreminjanje običajev in kulture. Večina organizacij se prilagaja ljudem in povpraševanju obiskovalcev, a vendar lahko zaradi preveč prilagajanja in spreminjanja območje izgubi svojo značajnost/identiteto. Male stvari, kot so spreminjanje postojank, poti, hrane, cene prenočitve itd., lahko zelo vplivajo na območje. Vse to lahko privede do spremembe družbenih in kulturnih običajev. Predvsem pa lahko zaradi ekonomskih razlik prihaja do raznih konfliktov oz. sporov med turisti in lokalnim prebivalstvom (Prezel, 2021). Vključevanje lokalne skupnosti ima pomembno vlogo pri načrtovanju in upravljanju KPT, zlasti s podpiranjem lokalnih podjetij, ki prinašajo gospodarske koristi za skupnost. Izobraževanje lokalnega prebivalstva o pomenu trajnostnega ravnanja vključuje tudi mlade generacije.

5.2.3 EKONOMSKI VIDIKI

Ekonomski vidik se deli na dva dela. Prvi je povezava finančne uspešnosti podjetij, lokalnih skupnosti ali projektov, kot je na primer zmanjšanje stroškov, drugi pa je povezan z interesi zunanjih deležnikov. Ekonomski vidik trajnosti zajema učinkovitost organizacije, finančni uspeh in utrjevanje odnosov v organizaciji (Sheth, Sethia, Srinivas, 2011; 24). V poletni sezoni, ko je turistov več, lahko pride do preobremenjenosti okolja in se začne odzivati z nihanji v obliki zmanjšanja naravne stabilnosti, poslabšanja kakovosti vode, zraka in tal ter izgubi biotske raznovrstnosti. Med sezono je povečana potreba po zaposlenih, po večjih zahtevah turistov,

ogledih itd. Ekološki turizem v KPT je ena izmed najpomembnejših strategij trajnostnega razvoja v tem parku. Gre za turizem, ki temelji na spoštovanju narave in kulture ter spodbuja obisk znamenitosti, brez kakršnegakoli vpliva na občutljive ekosisteme, z označevanjem pohodniških poti, informacijskimi tablami in kartami. Lokalnim prebivalcem se nudi tudi izobraževalni program, ki vključuje vodene ogleda in delavnice za ozaveščanje o pomenu ohranjanja in varovanja okolja. Ključna sta tudi obnova in vzdrževanje kulturnih stavb in objektov, da se ohranijo za prihodnje generacije.

6 INTERPRETACIJA REZULTATOV ANKETNEGA VPRAŠALNIKA IN INTERVJUJA

6.1 ANKETA

Anketo smo izvedli s pomočjo metode zbiranja podatkov po spletu (1 KA) v času od 13. 7. 2023 do 9. 8. 2023. Objavili smo jo na spletu in socialnih omrežjih. Sestava ankete je temeljila na prepoznavnosti parka, ali so ta krajinski park že obiskali, kje vse so že slišali za ta park, kolikokrat so ga obiskali, namen obiska in mnenja turistov ter drugih obiskovalcev o trajnostnem razvoju, katere znamenitosti so si že ogledali v krajinskem parku, katere dejavnosti vplivajo po njihovem mnenju pozitivno na trajnostni razvoj parka Topla, katere rekreacijske dejavnosti oblikujejo turistično ponudbo v Topli, kaj predstavlja največji problem za živali, rastline in okolje, kakšna se jim zdita urejenost območja parka in kakšna je turistična ponudba ter katere dejavnosti v parku se jim zdijo najbolj trajnostne. Anketo je oddalo 100 anketirancev, od tega so bile tri neveljavne in 97 veljavnih. Vprašanja so bila na začetku splošna (spol, starost in izobrazba), ostala pa so temeljila na poznavanju krajinskega parka in kulturnih znamenitostih ter trajnostnega razvoja in njegovega vpliva na turizem.

Anketo je izpolnilo 100 anketirancev, vendar so nas zanimali le tisti, ki so krajinski park Topla že obiskali, zato je bil končni vzorec manjši. V spodnji tabeli so prikazane demografske značilnosti, ki so nas zanimale (spol, starost, izobrazba).

Spol		
Odgovori	Frekvenca	Odstotek
1 (Moški)	40	40 %
2 (Ženska)	57	57 %
Veljavni	Skupaj	97 %

Preglednica 3: Spol anketirancev.

Med anketiranci je bilo 40 moških in 57 žensk, kar je 40 % moških in 57 % žensk. Anketo je rešilo 100 anketirancev, od tega je bila večina anketirancev ženskega spola. Neveljavne ankete, ki so jih anketiranci oddali, so bile 3, veljavnih je bilo 97 anket.

Po starostni strukturi je prevladovala skupina anketirancev, starih med 20 do 29 let (33 anketirancev), sledi skupina od 40 do 49 let (24 anketirancev), nato skupina od 30 do 39 let (18 anketirancev) in ostale starostne skupine.

Starost		
Odgovori	Frekvenca	Odstotek
1 (10–19)	5	5 %
2 (20–29)	33	33 %
3 (30–39)	18	18 %
4 (40–49)	24	24 %
5 (50–59)	11	11 %
6 (Nad 60)	6	6 %
Veljavni	Skupaj	97 %

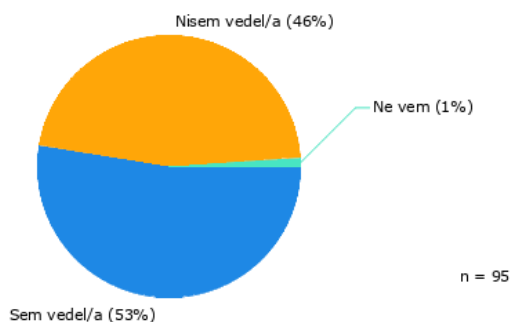
Preglednica 4: Starostna struktura anketirancev.

Od vseh anketirancev je največ tistih, ki imajo končano srednjo tehniško izobrazbo, sledi srednja poklicna stopnja ter visokošolska končana stopnja izobrazbe. Najmanj anketirancev ima doktorat in magisterij.

Končana stopnja izobrazbe		
Odgovori	Frekvenca	Odstotek
1 (Osnovnošolska)	11	11 %
2 (Srednja poklicna)	21	21 %
3 (Srednja tehniška)	22	22 %
4 (Višješolska)	10	10 %
5 (Visokošolska)	16	16 %
6 (Univerzitetna)	9	9 %
7 (Magisterij)	6	6 %
8 (Doktorat)	1	1 %
9 (Drugo)	1	1 %
Veljavni	Skupaj	97 %

Preglednica 5: Končana stopnja izobrazbe.

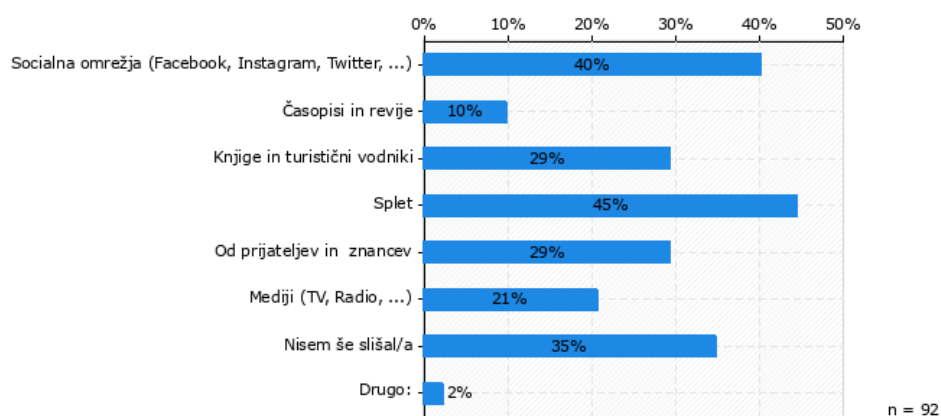
Naslednje vprašanje je opredeljevalo poznavanje doline Tople kot krajinskega parka. Kot ponazarja spodnja slika, jih je 53 % zapisalo, da je vedelo, 46 % anketirancev pa ni vedelo, da je dolina Tople zavarovana kot krajinski park.



Slika 20: Poznavanje doline Tople kot krajinskega parka.

Že sami odgovori povedo, da je premalo informiranja in oglaševanja tega krajinskega parka in da ga veliko oseb še ne pozna, da ne vedo, da je dolina Tople zavarovana kot krajinski park.

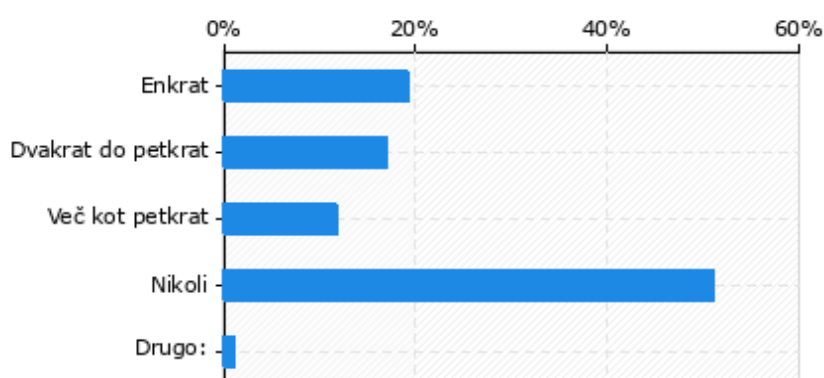
V naslednjem vprašanju nas je zanimalo, ali so že kdaj slišali za ta krajinski park in kje so slišali. Večina anketirancev je že slišala za ta krajinski park (59), vendar je zelo velik tudi odstotek anketirancev (31), ki še ni slišal zanj. Tisti anketiranci, ki so za ta park že slišali in/ali ga poznajo, so zanj najpogosteje izvedeli na spletu (41 anketirancev) in družbenih omrežjih (37). Nekateri anketiranci so te informacije zasledili v knjigah in turističnih vodnikih, v medijih, v časopisu in revijah ter slišali od prijateljev in znancev.



Slika 21: Načini informiranja o krajinskem parku Topla.

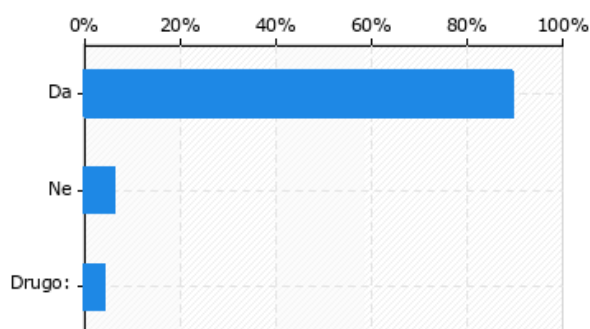
V času, ko so družbena oz. socialna omrežja zelo popularna med ljudmi, me ti rezultati niso presenetili, saj velikokrat po spletu in socialnih omrežjih izvemo informacije (npr. o samem kraju) in jih lahko poiščemo, če nas kaj podrobneje zanima.

V naslednjem vprašanju, ki smo ga zastavili anketirancem, nas je zanimalo, kolikokrat so že obiskali krajinski park Topla. Na spodnji sliki lahko opazimo, da večina anketirancev (48) še nikoli ni obiskala tega parka. 18 anketirancev je samo enkrat obiskalo ta park, sledi od dvakrat do petkrat – 16 anketirancev, več kot petkrat pa je park obiskalo le 11 anketirancev. 45 anketirancev je torej že obiskalo ta park, medtem ko ga 48 še ni. En anketiranec je pod drugo zapisal, da je dolino Tople že obiskal, a ni obiskal parka.



Slika 22: Obiskanost krajinskega parka Topla.

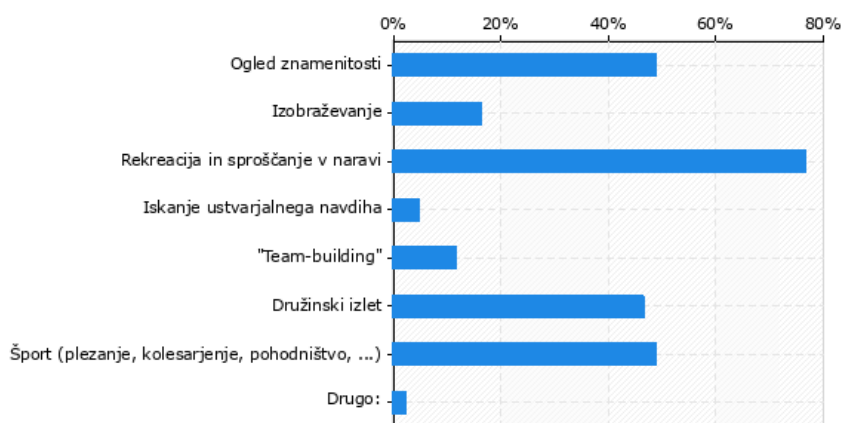
Če so anketiranci na prejšnje vprašanje odgovorili, da še niso nikoli obiskali tega parka, me je zanimalo, ali bi ta park vseeno želeli obiskati. V podvprašanju so večinoma odgovorili, da bi ga obiskali.



Slika 23: Obisk parka Topla, če ga še nikoli niso obiskali.

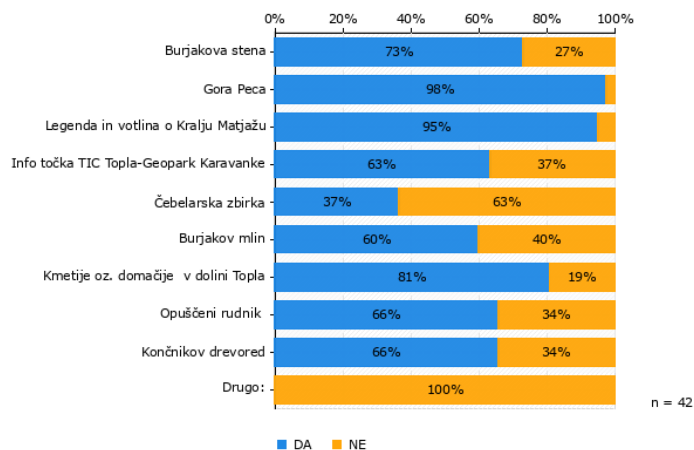
Anketiranci (33) so bili večinoma obiskovalci parka. 9 anketirancev je odgovorilo, da so domačini in bivajo v območju tega parka. Eden izmed anketirancev je zapisal pod drugo, da je alpinist ter da pleza po Burjakovi steni, drugače pa živi v Mežici.

Nadalje nas je zanimal namen obiska oziroma s kakšnim razlogom so obiskali krajinski park Topla. S spodnje slike je razvidno, da jih je večina obiskala park zaradi rekreacije in sproščanja v naravi (33 anketirancev), kar pomeni, da je rekreacija postala zelo pomembna aktivnost za ljudi, saj se z aktivnostjo boljše počutimo in delujemo. S tem krepimo svoje fizično in psihično stanje, ki pa je danes velikega pomena, saj v delovnem okolju, polnem stresa, včasih ne najdemo dovolj prostega časa zase. Sledita ogled znamenitosti in šport, pri čemer so anketiranci v obeh namenih obiska podali enako število odgovorov (21). Sledijo še družinski izlet (20 anketirancev) in ostali.



Slika 24: Namen obiska krajinskega parka Topla.

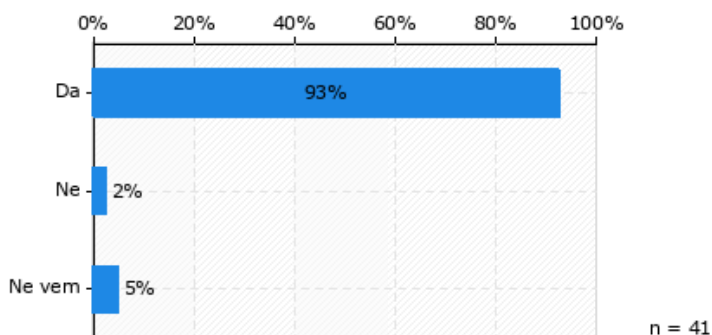
Sledilo je vprašanje, katere znamenitosti so si anketiranci že ogledali na območju parka in v bližnji okolici. S spodnje slike 24 je razvidno, da so si ogledali večino znamenitosti. Največkrat so zapisali gora Peca (41 anketirancev), sledila je legenda z votlino o kralju Matjažu, ki je tudi najbolj poznana po raznih starih pripovedkah in zgodbah in jo mnogi poleg Pece radi obišejo (40 anketirancev), nato sledijo domačije in kmetije v dolini Tople (34), plezališče Burjakova stena (30) in ostale znamenitosti, ki so jih anketiranci že obiskali. Najmanj anketirancev si je ogledalo čebelarsko zbirko in Burjakov mlin.



Slika 25: Obisk znamenitosti v krajinskem parku Topla in okolici.

V naslednjem vprašanju, "kaj za anketirance pomeni trajnostni razvoj turizma in rekreacije", so zapisali različne odgovore. Največ podanih odgovorov je: ohranjanje zdajšnjega in nadaljnji razvoj parka, ohranjanje kulturne dediščine in vseh drugih znamenitosti parka, dolgoročni in strateški razvoj kraja, prepoznavnost v Sloveniji, novitete v parku, ki privabijo turiste kot rekreativce, upravljanje in načrtovanje turizma, trajnostno gospodarjenje z naravnimi viri, skrbno ravnanje z okoljem. To so najpogostejši odgovori anketirancev.

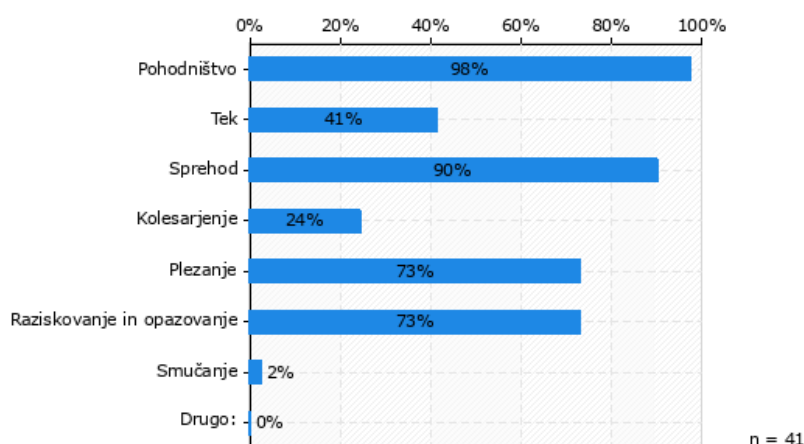
Anketiranci so na vprašanje, "ali lahko naravne danosti in kulturne znamenitosti vplivajo na trajnostni razvoj parka Topla", odgovorili precej jasno, in sicer da imajo vpliv na ta park, kar tudi prikazuje slika 25. S tem mnenjem se strinjamo, saj imajo kulturne znamenitosti veliko vrednost pri razvijanju kraja in parka na splošno. Veliko ljudi se odloča za ogled te znamenitosti in jih skozi leta tudi ohranjajo in skrbno varujejo.



Slika 26: Vpliv naravne danosti in kulturnih znamenitosti na trajnostni razvoj parka Topla.

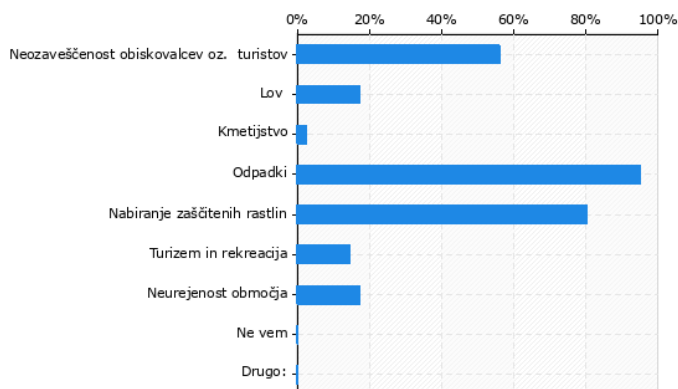
Pri vprašanju, "katere dejavnosti vplivajo pozitivno na trajnostni razvoj krajinskega parka Topla", so najpogosteje zapisali, da pozitivno vplivajo turizem in rekreacija, gora Peca, kulturna dediščina in znamenitosti, lepa krajina.

Pri naslednjem vprašanju, "katere rekreacijske dejavnosti najbolj oblikujejo turistično ponudbo krajinskega parka", so anketiranci najpogosteje izbrali pohodništvo (40), sledijo odgovori sprehod (37), plezanje (30) in raziskovanje ter opazovanje (30). Najmanj so se anketiranci odločili za dejavnosti, kot so tek (17), kolesarjenje (10) in smučanje (1), kar je bolj prepoznavno z avstrijske strani Pece.



Slika 27: Rekreacijske dejavnosti v krajinskem parku Topla.

Na vprašanje, "kaj predstavlja največji problem pri ohranjanju narave in vzdrževanju krajinskega parka Topla", so bili odpadki (39 anketirancev) in nabiranje zaščitene rastlin (33) najpogostejši odgovori anketirancev. Kot vemo, se danes na vseh območjih srečamo z onesnaževanjem okolja. Turisti in drugi obiskovalci za seboj puščajo ogromno odpadkov, in sicer kar na poteh, po katerih hodijo. Malomarnost ljudi je največji problem okolja. Kamorkoli se odpravimo, lahko vidimo razne odpadke, ki ležijo na tleh, bodisi v gozdu bodisi na travniških in drugih površinah. Najmanjši problem anketirancem predstavljajo kmetijstvo in turizem ter rekreacija.



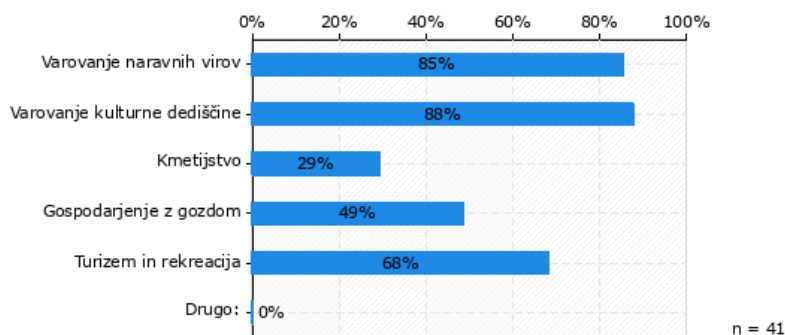
Slika 28: Največji problem pri ohranjanju in vzdrževanju parka Topla.

Turistična ponudba in urejenost krajinskega parka Topla se anketirancem zdita v povprečju dobri. Največ anketirancev je podalo oceno 3, in sicer kar 30 vprašanih. Povprečje urejenosti in turistične ponudbe v parku skupaj znaša 3,3.

Odgovori	Frekvenca	Odstotek	Veljavni
2	1	1 %	3 %
3	30	30 %	77 %
4	5	5 %	13 %
5	3	3 %	8 %
Veljavni	Skupaj	39 %	39 %

Preglednica 6: Prikaz turistične ponudbe in urejenosti v krajinskem parku Topla.

Na zadnje vprašanje, "katere dejavnosti v parku Topla se vam zdijo najbolj trajnostne", so anketiranci odgovorili, da so najbolj trajnostne dejavnosti v parku varovanje kulturne dediščine (36 anketirancev) in naravnih virov (35). Sledijo turizem in rekreacija (28) ter gospodarjenje z gozdom (20). 12 anketirancev je odgovorilo, da se jim najbolj trajnostno zdi kmetijstvo.



Slika 29: Trajnostne dejavnosti v parku Topla.

7.2 INTERVJU

S pomočjo intervjuja smo pridobili boljše in natančne rezultate ter podatke, ki smo jih potrebovali za lažje pisanje diplomskega dela. Kot vemo, je krajinski park Topla malo prepoznan in za lažje interpretiranje rezultatov nam je bil v pomoč vprašalnik za intervju. Na intervju sta odgovorili ga. Romana Lesjak, županja Občine Črna na Koroškem, in svetovalka na Občini ga. Lucija Pušnik. Drugi intervju je potekal v dolini Tople z domačini, ki so želeli biti anonimni zaradi veliko izjav, ki so jih v preteklih dneh in letih morali podati za različne medije o naravnih nesrečah (poplavih, plazovih). V vseh intervjujih smo podali 10 vprašanj, nanje pa so anketiranci odgovorili iskreno in brez ovinkarjenja.

Na vprašanje, "kdo je upravljelec krajinskega parka Topla", so nam odgovorili, da park nima upravljalca, saj je park v zasebnem lastništvu, torej od tamkajšnjih prebivalcev.

Na naslednje vprašanje, "kako Občina Črna na Koroškem vidi krajinski park Topla v prihodnosti", so nam dejali, da vidijo ta park v prihodnosti zaradi številnih naravnih lepot, izjemne kulturne krajine in ohranjene etnološke dediščine skupaj z ovršjem Pece kot eno izmed večjih naravnih znamenitosti kraja, v katerem bo prevladoval butični zeleni turizem brez večjih poseganj v celotno področje parka. Želijo si, da bi park privabljal domače in tuje turiste, ki lahko z različnimi aktivnimi dejavnostmi (pohodništvom, kolesarjenjem) raziskujejo naravne in kulturne značilnosti krajinskega parka. Gre za posebno območje, v katerem se ohranjajo in razvijajo prepoznavne kvalitete in vrednote prostora ter krajinske, urbanistične in arhitekturne značilnosti.

Občina Črna na Koroškem je na vprašanje "kakšno je gospodarjenje s prostorom v krajinskem parku Topla" odgovorila, da se na tem območju zagotavlja osnovna gospodarska in družbena infrastruktura, ustrezno upravljanje z naravnimi viri, pri čemer se upošteva ohranjanje narave in kulturne dediščine. Spodbuja se ekološko naravnan turizem, ekološki način kmetovanja, uporaba obnovljivih virov energije, za kar je na teh območjih

praviloma več možnosti ter zagotavlja podporo gorskim in hribovskim skupnostim. Prav tako so potrebni posebni prostorski izvedbeni pogoji v krajinskem parku Topla, pri čemer se na tem območju s tradicionalno rabo prostora ohranja značilni vzorec kulturne krajine. Na območjih kmetijskih zemljišč je prepovedano preoravanje, intenziviranje kmetijske obdelave in hidromelioracije zemljišč. Na območjih naravne vrednote je prepovedana gradnja enostavnih in nezahtevnih pomožnih kmetijsko-gozdarskih objektov ter poseganje brez soglasja pristojne službe za ohranjanje narave. Na območjih kulturne dediščine je treba za gradnje in druge posege v prostor pridobiti kulturno varstvene pogoje in mnenja oz. soglasje pristojne službe za varstvo kulturne dediščine. Na območjih, ki niso varovana po predpisih o varstvu kulturne dediščine, je treba upoštevati značilnosti tradicionalne koroške stavbne dediščine v načinu umeščanja v prostor, načinu gradnje ter značilnih gabaritih in oblikovanju. Na območju varstvenega centra in razvoja turizma, kjer je opredeljena namenska raba, je treba za vse nove gradnje in druge posege v prostor pridobiti soglasje pristojne službe za ohranjanje narave in varstvo kulturne dediščine. Glede oblikovanja objektov se upošteva določila PIP, ki veljajo za namensko rabo z oznako površine kmetij.

Občina Črna na Koroškem nima razvojne strategije za park. Cilji razvoja so predvsem ohranjanje poseljenosti, kulturne dediščine in tradicije ter biotske raznolikosti parka Topla.

V KPT so lastniki parka posamezniki oziroma prebivalci parka, zato Občina Črna na Koroškem ni vključena v razvoj. V okviru Geoparka Karavanke se v parku izvajajo izobraževalne in raziskovalne delavnice o spoznavanju lokalnih geoloških, naravnih in kulturnih posebnosti.

Delež turizma v KPT je majhen. V času poplav je bil zabeležen upad turizma kraja, ki pa se je po odpravi posledic pričel povečevati.

Na vprašanje, "koliko je domačih in tujih obiskovalcev", so odgovorili, da s tem podatkom ne razpolagajo.

Na vprašanje, "kako se tamkajšnji prebivalci v parku Topla preživljajo" in "kakšna je njihova samooskrba", so povedali, da se pretežno preživljajo z gozdarstvom in živinorejo.

V KPT trenutno ni ponudnikov prenočišč. Je pa nekaj nad 100 m nad kmetijo Končnik planota, na kateri stoji počitniška hiša Centra za usposabljanje, delo in varstvo Črna na Koroškem, ki je bila nekoč mejna stražnica. Hiša ima kuhinjo, jedilnico, sanitarije, dve manjši in štiri večje sobe. Tam lahko prebiva do 25 oseb. Hišo trenutno ponujajo samo osebam s posebnimi potrebami, invalidnim osebam in osnovnim šolam.

Prav tako smo intervju opravili z domačini doline Tople. Pravijo, da so upravljalci parka tamkajšnji lastniki zemljišč. Na območju parka sedaj živi 37 prebivalcev oz. domačinov. Na

vprašanje, koliko je turistov na lokaciji Tople, so povedali, da jih je vedno manj zaradi naravnih nesreč (poplav, plazov), a da se veliko obiskovalcev pelje mimo kraja Tople s šaleške strani, predvidevajo, da zaradi služb in drugih obveznosti na drugi lokaciji, kot so Mežica, Črna na Koroškem itd. Menijo tudi, da so jo lansko in letošnje leto v avgustu na srečo odnesli bolje kot v občini Črna na Koroškem in dalje, vendar jim narava ni prizanesla. Veliko turistov in pohodnikov se najraje odpelje na pot proti vrhu Pece. Pravijo, da jim oddaljenost od urbanih središč in občin ni več ovira in da so se navadili na odmaknjenost in samoto, saj jim prevoz ne dela težav, a je problem za starejše občane, ki nimajo izpita za avtomobil in ne morejo sami do najnujnejših stvari. Tako jim na pomoč priskočijo sosedge. Okolje v krajinskem parku je čisto, narava ima potencial in ni veliko negativnih vplivov turistov. Tu pa tam se najde kakšna smet, ki jo prinese veter ali turisti, ki se neprimerno vedejo v naravi. Krajinski park je poznan domačinom, toda menijo, da ni prepoznaven s strani drugih. Domačini Tople želijo, da bi se v parku ohranjala narava in kulturna dediščina ter ostale naravne in kulturne vrednote ter da si ne želijo prevelikega obiska turistov zaradi ohranjanja neokrnjene narave in življenja zaščitenežih živali in rastlin. To nam pove, da si ne želijo promoviranja parka Topla in da nočejo sodelovati pri upravljanju in razvoju trajnostnega razvoja tega parka.

7 SKLEPI IN UGOTOVITVE

Pri pisanju zaključnega diplomskega dela smo prišli do ugotovitev, da je KPT premalo prepoznan. Zavarovani park, ki se nahaja v dolini Tople, bi moral biti atrakcija za turiste in obiskovalce, a je zaradi oddaljenosti od urbanega območja obiskovalcev manj.

Občina bi morala ta krajinski park bolj oglaševati in se povezati z drugimi občinami, da bi lahko ljudje prepoznali, da imamo na Koroškem tudi krajinski park že vse od leta 1966. Ugotovili smo, da ima park bogato kulturno dediščino in znamenitosti, ki bi lahko pritegnile domače in tuje turiste. Tudi ko poiščemo KPT na spletu in drugih družbenih omrežjih, je informacij o tem parku premalo. Občina Črna na Koroškem bi morala več oglaševati ta krajinski park in ljudi bolje informirati, saj je to park, ki nudi številne naravne lepote in ohranjeno etnološko dediščino.

Domačije v dolini Tople so odlično ohranjene. Težka dostopnost v zimskih razmerah do doline Tople pa vsekakor ne privablja turistov. V centru Črne je atrakcij in dogodkov veliko, mogoče bi razmislili o kakšnih prireditvah in izobraževanjih tudi v dolini Tople. Osnovne in srednje šole bi lahko organizirale kakšen izlet v ta krajinski park, ki bi si ga otroci zapomnili. V bodoče bo KPT v primeru brez promocije za obiskovalce pozabljen.

Na podlagi ugotovitev smo opazili, da mladi ne poznajo KPT oz. sploh ne vedo, da imamo na Koroškem ta prečudovit park, ki je že leta in leta zavarovan kot krajinski park in naravna

znamenitost. Po ocenah anketirancev iz anketnega vprašalnika je ocena urejenosti in vzdrževanja parka precej nizka. To smo tudi opazili ob obisku TIC-a. Karte in informacijske table so zelo umazane, na njih se nabira umazanija, ki bi jo bilo treba očistiti. V dolini Tople nudijo zelo malo prenočišč, najbližje prenočišče je v brunarici pred informacijsko točko (TIC), kjer ponujajo nočitev za 4-člansko družino. Posebnost doline je tudi počitniški dom, v katerem običajno bivajo osebe z motnjami v duševnem in telesnem razvoju. Ostala prenočišča so v centru občine Črna.

Število prebivalcev v Topli je majhno. To pomeni, da se tudi manjše spremembe, kot so rojstvo, smrt, priseljevanje in odseljevanje precej bolj opazne in lahko vplivajo na celotno gibanje populacije. Vremenske razmere v hribovitem naselju Topla močno vplivajo na domačine. Domačini živijo v oddaljenem kraju in se preživljajo sami. Hudo neurje in poplave pred leti so na njih pustile grenak priokus, saj so izgubili pridelke in živino, imeli so tudi uničene domove in kmetijske površine. Ceste so bile neprehodne. Prav tako na park negativno vplivajo obiskovalci, zato si domačini ne želijo toliko izpostavljati KPT, saj velik obisk parka lahko povzroči negativne posledice na okolje in živali. Domačini želijo ohraniti ravnovesje med človekom in naravo, saj večji posegi lahko trajno spremenijo dolino in zmanjšajo kakovost življenja.

8 RAZPRAVA

Na začetku raziskovanja smo si zastavili nekaj hipotez o KPT. V tem poglavju diplomskega dela bomo te poteze potrdili oz. ovrgli.

- **Hipotezo *Območje Krajinskega parka Topla obiskuje dnevno cca. 20 obiskovalcev, glede na naravne, družbene in ekonomske razmere se obisk lahko poveča, ni bilo mogoče potrditi ali zavrniti.***

Območje KPT je odmaknjeno od drugih lokacij in je težje dostopno, kar negativno vpliva na število turistov. Domačini si ne želijo pretiranega obiska turistov, kot so povedali v intervjuju, saj se bojijo negativnih posledic na okolje. Dnevno je obiskovalcev v KPT manj, kot smo si zastavili v hipotezi, a na to vplivajo različne razmere. Domačini so dejali, da je največ obiska turistov v poletnem času ob vikendih, saj v poletnem času ljudje več časa preživljajo na prostem, na sploh med počitnicami. Lepo vreme in urejene poti pritegnejo obiskovalce v hribovit kraj, medtem ko so v drugih letnih časih obiskovalci manj številčni, zaradi težjega dostopa do KPT, nevarnosti, ki povečujejo poškodbe, neugodno vreme (veter, sneg in nizke temperature). Vse te razmere so medsebojno prepletene in vplivajo druga na drugo, kar pusti vpliv na gospodarski razvoj in turizem krajinskega parka Topla. Zastavljene hipoteze ni bilo mogoče potrditi, saj izbrani podatki niso bili zadostni za zanesljivo analizo. Zaradi premalo meritev in podatkov hipoteze ni mogoče potrditi ali zavrniti.

- **Hipotezo *Turizem in rekreacija potencialno povzročata negativen vpliv na okolje obravnavanega območja, smo ovrgli.***

Turizem in rekreacija lahko negativno vplivata na okolje na več načinov, kar je pogosto povezano z množičnim turizmom. Ta povečuje tudi količino odpadkov, kar vodi do onesnaževanja naravnih ekosistemov. Prekomerna prisotnost turistov lahko tudi moti prostoživeče živali in vodi do sprememb v njihovem vedenju. To hipotezo smo za krajinski park Topla ovrgli, saj množičnega turizma v KPT ni, je le nekaj obiskovalcev, ki se odločijo za obisk tega parka in ne povzročajo negativnega vpliva na okolje. Je pa za KPT vedno več zanimanja tujih turistov, predvsem iz sosednje države Avstrije.

- **Hipotezo *Vključevanje kulturne dediščine v delovanje krajinskega parka pripomore k njegovemu dolgoročnemu delovanju, smo potrdili.***

Kulturna dediščina je ključnega pomena za KPT, saj ne le da ohranja zgodovinske vrednote, temveč tudi prispeva k doživetju z zgodbami iz preteklosti, zgodovini kraja, ustvarja edinstveno doživetje za obiskovalce, kar dolgoročno prispeva k uspešnemu delovanju tega parka. Tako kulturna dediščina igra pomembno vlogo pri delovanju KPT. Krajinski park Topla je znan po naravni in kulturni dediščini. Pašništvo, košnja in pridobivanje sena so dejavnosti, ki so se z leti v Topli ohranile. Prav tako so oblikovale krajinsko podobo in prispevale k biotski raznovrstnosti. Zgodovinske zgradbe, kot so samotne kmetije, ohranjajo podobo območja in prinašajo dodatno vrednost za obiskovalce. Tematske poti, ki poudarjajo zgodovino rudarjenja in življenja na podeželju, pa pritegnejo turiste, ki jih zanimata zgodovina in kultura. Prav tako kulturna dediščina krepi povezanost lokalnih prebivalcev z območjem tega parka.

9 ZAKLJUČEK

Turizem kot gospodarska dejavnost z leti postaja vse pomembnejši. Ljudje smo se začeli zavedati, koliko nam pomeni narava in kakšno srečo imamo, ker živimo v prelepi državi, ki je polna naravnih lepot in ohranjene kulturne dediščine.

Šibko področje obravnavanega KPT je pomanjkljivo promoviranje, izobraževanje in ozaveščanje ljudi. Domačini si ne želijo množičnega turizma, saj turisti poleg pozitivnih vplivov prinesejo tudi negativne vplive na okolje.

KPT ponuja številne športne aktivnosti kot tudi turistične znamenitosti. Topla se z leti največ srečuje s številnimi tujimi turisti, najpogosteje so to Avstrijci, ki živijo nedaleč stran od doline Tople. Vendar vremenske razmere in naravne nesreče (plazovi, poplave) povzročajo upad turizma na tem območju. Topla je oddaljen kraj, tako tudi težje dostopen, zato je obiskovalcev manj kot v drugih naravnih parkih. V KPT je število prebivalcev 37, od tega je 18 moškega in 19 ženskega prebivalstva. Skozi leta se je število prebivalstva spreminjalo. Največ sprememb je bilo med leti 2016 – 2023. V letu 2016 je bilo v Topli 33 prebivalcev, leta 2017 in 2018 je število prebivalcev naraslo na 38, vendar je v letu 2019 in 2020 število prebivalcev začelo padati in sicer na 31 prebivalcev. Nato je število prebivalcev zopet začelo naraščati. Predvidevamo, da so v Topli takšne spremembe prebivalstva, ker tam prebiva malo število prebivalcev, posledično se mladi preselijo v dolino ali drugam, zaradi šolanja in dela. V takšnem naselju so smrti pogostejše, ker je prebivalstvo starejše in to prinese do upada prebivalstva. Zaradi manjšega števila prebivalstva v Topli se močno spreminja statistika populacije. Vsaka sprememba ima vpliv, bodisi selitev, smrt ali rojstvo.

Krajinski park Topla je sicer zavarovan kot krajinski park že 58 let, pa vendar je premalo prepoznan, kar se kaže tudi pri rezultatih ankete. Promocija tega parka bi privabila več turistov oz. obiskovalcev, ti pa bi se z veseljem vračali v prelepo, mirno in neokrnjeno naravo. Turisti oz. obiskovalci, ki prihajajo v Toplo na krajši oddih, sprostitve ali raziskovanje, si želijo zaužiti čistega zraka, se sprostiti v naravi, okusiti domače dobrote, ki jih na domačijah pripravijo kmetje, ali pa celo prenočiti v bližini občine Črna na Koroškem. Služba, hiter življenjski slog in vse manj prostega časa ljudem predstavlja velik stres in veliko obremenitev za fizično kot tudi psihično zdravje ljudi. Zato sta narava in oddih v čistem okolju velikega pomena za našo duševno zdravje.

V KPT Topla smo ugotovili, da primanjkuje raznih prireditev in dogodkov, izobraževanj mladih kot tudi starejših, saj veliko ljudi tega parka ne pozna. Prireditve in dogodki so pomembni del za kraj in prepoznavnost. Tega je v dolini Tople premalo. Tudi Občina Črna bi morala bolj promovirati ta park, saj lahko s tem dosežemo večje zanimanje za obisk.

Samo upravljanje parka je zaenkrat nespremenjeno in tako krajinski park Topla nima upravljalca oz. so upravljalci lastniki lastniških zemljišč. Tako je krajinski park Topla žal samo na papirju.

Poleg vsega v KPT manjkajo lokalne specialitete in kakšna prenočišča za obiskovalce, ki bi želeli prenočiti v tej prečudoviti naravi. To je odlična priložnost za razmislek, kako bi si lahko domačini zagotoviti večjo prepoznavnost in ekonomsko priložnost. Prav tako bi njihovi pridelki in njihove domače jedi privabili številne obiskovalce.

10 SUMMARY

Sustainable development has become increasingly popular for tourism as an economic activity over the years. People have become increasingly aware of how much nature means to us and how lucky we are to live in a beautiful country full of natural beauty and preserved cultural heritage.

The weak area of the discussed KPT is insufficient promotion, education and awareness of people. Locals do not want mass tourism, because tourists bring negative impacts on the environment in addition to positive impacts. The Topla landscape park offers many sports activities as well as tourist attractions. Over the years, Topla meets the largest number of foreign tourists, the most popular of whom are Austrians, who are not far from Dolina Topla. However, weather conditions and natural disasters (landslides, floods) cause a decline in tourism in this area. Topla is a remote place, which is also more difficult to access, so there are fewer visitors than in other nature parks. The population of KPT is 37, of which 18 are male and 19 are female. The population has changed over the years. The largest changes occurred between 2016 and 2023. In 2016, Topla had 33 inhabitants, in 2017 and 2018 the population increased to 38, but in 2019 and 2020 the population began to fall, to 31 inhabitants. Then the population began to increase again. We assume that such population changes occur in Topla because there is a small number of inhabitants living there, as a result of which young people move to the valley or elsewhere, for education and work. In such a settlement, deaths are more frequent because the population is older and this leads to a decline in the population. Due to the smaller number of inhabitants in Topla, population statistics change significantly. Every change has an impact, whether it is migration, death or birth.

Although the Topla landscape park has been protected as a landscape park for 58 years, it is still poorly recognized, which is also reflected in the results of the survey. The promotion of this park would attract more tourists or visitors, and you would be happy to return to the beautiful, peaceful and unspoiled nature. Tourists or visitors who come for a short break, relaxation or research in Topla want to consume clean air, relax in nature, taste home-made delicacies prepared by farmers on homesteads, or even spend the night near the municipality of Črna na Koroškem. Work, a fast lifestyle and less and less free time present people with great stress and a great burden on their physical and mental health. That is why nature and rest in a clean environment are of great importance for our mental health.

In the Topla landscape park, we found that there is a lack of various events and training for young people as well as the elderly, as many people do not know this landscape park.

Events and events are an important part of a place and its visibility. These events or there are too few events in the Topla valley. The municipality of Črna should also promote this park more, because by promoting it we can achieve greater interest in visiting this landscape park.

The management of the park itself has not changed for the time being, and thus the Topla landscape park has no manager or the managers are the owners of the proprietary lands. Unfortunately, the Topla landscape park is only on paper.

In addition to all that, the KPT lacks local specialties and some accommodation for visitors who would like to spend the night in this wonderful nature. This is an excellent opportunity to think about how the locals could ensure greater recognition and economic opportunity. Also, their cultivated products and their homemade dishes would attract many visitors.

11 LITERATURA IN VIRI

Bizjak, J., Lenarčič, M. in Lengar, T. (2008). *Zavarovana območja v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor, str. 8–9.

Černe, T., Stojanović, K. A., Tekavec, J., Čeh, M. in Lisec, A. (2023). *Krožno gospodarjenje s prostorom. Circular management of space*. Ljubljana: Geodetski inštitut Slovenije, str. 1–2.

Hribar, M., Šmid Hribar, M. in Erhartič, B. (2011). *Razvoj zavarovanih območij v Sloveniji*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Janne, J., Liburd, D. in Edwards, D. (2010). *Understanding the Sustainable Development of Tourism*. Goodfellow Publishers, str. 20–24.

Kačičnik Gabrič, A. (2008). *Kmečko življenje na visokogorskih kmetijah na primeru doline Tople v 19. stoletju*. Zveza zgodovinskih društev Slovenije; Kronika Ljubljana, str. 289–301.

Kos, D. (2004). *Tri ravni trajnostnega razvoja*. Izvirni znanstveni članek. Teorija in praksa. Ljubljana, str. 332–339.

Mikuš, T. (2006). *Stanje in perspektive krajinskih parkov v Sloveniji*. Ljubljana: Biotehniška fakulteta Univerze v Ljubljani.

Nared, J., Perko, D., Razpotnik Visković, N., Bole, D., Ravbar, M. in Smrekar, A. (2013). *Razvoj zavarovanih območij v Sloveniji*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.

Nhamo, G., Dube, K. in Togo, M. (2021). *Sustainable Development Goals for Society Vol. 1*. Switzerland. Springer International Publishing.

Občina Črna na Koroškem. (2006). *Krajinski park Topla: Park raznovrstne narave in prijaznih ljudi*. Črna na Koroškem.

Oder, K. in Kotnik, F. (1996). *Franc Kotnik in materialna kultura Mežiške doline*. Zbornik Inštituta za slovensko narodopisje, str. 268.

Phillips, A. (2007). *A Short History of the International System of Protected Area Management Categories (WCPA Task Force on Protected Area Categories)*. Spain: One of a series of papers for a summit on the IUCN categories in Andalusia.

Piskernik, A. (1963). *Iz zgodovine slovenskega varstva narave*. Ljubljana: Varstvo narave, str. 59–70.

Planina, J. (1997). *Ekonomika Turizma*. Ekonomska fakulteta. Ljubljana, str. 155–164.

Poličnik, T. (2008). *Zgodovinsko ozadje odkupa Logarske doline – Okrešlja za narodni park*. Biotehniška fakulteta. Univerza v Ljubljani, str. 9.

Prezel, A. (2021). *Trajnostni vidiki zavarovanih plezalnih poti*. Visoka šola za varstvo okolja. Velenje, str. 21–22.

RRA Koroška, d. o. o. (2024). *Koroška: Zakladnica presenečenj*. Dravograd, str. 3–10.

Sheth J. N., Sethia, N. K., in Srinivas, S. (2011). *Mindful consumption: a customer-centric approach to sustainability*. Journal of the Academy of Marketing Science, str. 24.

Skoberne, P. (2004). *Varstvo naravne dediščine*. Ministrstvo za okolje, prostor in energijo. Ljubljana: Prosojnice predavanj.

Skoberne, P. (2006). *Študijsko gradivo za predmet Varstvo naravne dediščine*. Študij Urejanja krajine na Biotehniški fakulteti Univerze v Ljubljani.

Spomenica. (1920). *Spomenica Odseka za varstvo prirode in prirodnih spomenikov*. Ljubljana: Muzejsko društvo za Slovenijo, str. 69–75.

Svetina, A. (1976). *Prispevki k zgodovini Črne in Vogrč na Koroškem*. Zgodovinski časopis, str. 299.

Šivic, A. (1924). *Alpski varstveni park, ustanovljen z zakupno pogodbo*. Ljubljana: Slovensko planinsko društvo v Ljubljani.

Šivic, A. (1944). *Domovinski prirodni spomeniki*. Prirodoslovna izvestja 1; Ljubljana, str. 189–197.

Štrucl, I. (1974). *Nastanek karbonatnih kamenin in cinkovo svinčeve rude v anizičnih plasteh Tople*. Geološki zavod Ljubljana. Slovensko geološko društvo. Ljubljana, str. 302–303.

Vidic, M. (2006). *Konkurenčne prednosti in slabosti Slovenije kot turistične destinacije*. Fakulteta za družbene vede. Ljubljana, str. 7–17.

Zakon o ohranjanju narave – ZON. (2004). *Uradni list RS*, št. 96/2004 , 61/2006 , 8/2010 , 46/2014, 21/2018, 31/2018, 82/2020, 3/2022, 105/2022 in 18/2023.

Zakotnik, I. (2016). *Upravljavski načrti zavarovanih območij v razmerju do prostorskega in regionalnega razvojnega načrtovanja, primer Triglavskega narodnega parka*. Magistrsko delo. Ljubljana, str. 1.

SPLETNI VIRI

Agencija Republike Slovenije za okolje. (2021). *Zavarovana območja*. Dostopno na: <https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/zavarovana-obmocja-5> (20. 5. 2023).

Alpinistični klub Ravne na Koroškem. (2008). *Burjakova stena*. Dostopno na: <http://www.akravne.si/wp-content/uploads/2008/12/topla-plezalisce-1140.pdf> (17. 6. 2023).

Geodetska uprava Republike Slovenije. *Sistem varstva narave*. (2006). Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MOP/Publikacije/a501ce9279/sistem-varstva.pdf> (19. 6. 2023).

Geografski informacijski sistemi. *Število prebivalcev v Topli*. Dostopno na: <https://gis.stat.si/#> (2.9.2025).

Koroška. Zakladnica presenečenj. *Top 5 vrhov Koroške*. Dostopno na: <https://www.koroska.si/Raziskuj/Narava/Gorski-svet/Top-5-vrhov-Koroske> (12. 5. 2023).

Koroški Pokrajinski muzej (2021). *Spomeniki in kulturna dediščina v občini Črna na Koroškem*. Dostopno na: <https://www.kpm.si/wp-content/uploads/2021/03/spomeniki-in-kulturna-dediscina-v-obcini-crna-na-koroskem.pdf> (19. 6. 2023).

Krajinski park Topla. Dostopno na: <https://www.visit-crna.si/objava/209236> (3. 5. 2023).

Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo. *Projekt Karavanke – prihodnost*. Operativni program Slovenija-Avstrija. (2007–2013). Dostopno na: <http://www.karavanke.eu/varuj/zavarovana-obmocja> (16. 6. 2023).

Ministrstvo za okolje in prostor RS (2010). *Naravni parki Slovenije*. Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MOP/Publikacije/796607480e/parki-slovenije-11.pdf> (11. 5. 2023).

NarclS – Naravoteka Slovenije. *Zavarovana območja po ZON*. Dostopno na: <https://narcis.gov.si/ords/r/narcis/narcis/obmocja-s-statusom> (02.09.2025).

Natura 2000. *Krajinski park Topla*. (2007). Dostopno na: <https://natura2000.gov.si/projekt/krajinski-park-topla-phare/> (16. 5. 2023).

Občina Črna na Koroškem. Dostopno na: <https://www.crna.si/index.php/naravne-znamenitosti/185-krajinski-park-topla> (1. 6. 2023).

Pravno-informacijski sistem RS. Uradni list SRS, št. 32/66. *Odredba o razglasitvi doline Tople na Koroškem za naravno znamenitost*. Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ODRE1350#> (20. 5. 2023).

Svetovna komisija za okolje in razvoj (WCED) (1987). *Sustainable development (trajnostni razvoj)*. Dostopno na: <https://www.un.org/en/academic-impact/sustainability> (20. 6. 2023).

Svetovna turistična organizacija (WTO/ UNWTO) (2008). *Glossary of tourism terms*. Dostopno na: <https://www.unwto.org/glossary-tourism-term> (17. 5. 2023).

United Nations Development Programme – UNDP (2015). *Sustainable development Goals*. Dostopno na: <https://www.undp.org/sustainable-development-goals> (20. 5. 2023).

World Conservation Union (WTO/IUCN). *Protected areas and land use*. Dostopno na: <https://www.iucn.org/our-work/protected-areas-and-land-use> (19. 5. 2023).

Zavod Maksiza. *Kulturna dediščina in naravne vrednote*. Dostopno na: <http://maksiza.si/ip3e-turizem/kulturne-vrednote/26-1-topla-domacija-topla-11-in-12/> (20. 6. 2023).

Zavod Republike Slovenije za varstvo narave. *Zavarovana območja*. Dostopno na: <https://zrsvn-varstvonarave.si/kaj-varujemo/zavarovana-obmocja/> (20. 5. 2023).

PRILOGA A: Anketni vprašalnik

• Q1

Spol?

- ☐ Moški
- ☐ Ženska

• Q2

Starost?

- ☐ 10–19
- ☐ 20–29
- ☐ 30–39
- ☐ 40–49
- ☐ 50–59
- ☐ Nad 60

• Q3

Končana stopnja izobrazbe?

- ☐ Osnovnošolska
- ☐ Srednja poklicna
- ☐ Srednja tehniška
- ☐ Višješolska
- ☐ Visokošolska
- ☐ Univerzitetna
- ☐ Magisterij
- ☐ Doktorat
- ☐ Drugo:

• **Q4**

Ste vedeli, da je dolina Tople zavarovana kot krajinski park?

- ☐ Sem vedel/a.
- ☐ Nisem vedel/a.
- ☐ Ne vem.

• **Q5**

Poznate oz. ste že kdaj slišali za KRAJINSKI PARK TOPLA?

- ☐ Da, sem že slišal/a.
- ☐ Ne, nisem še slišal/a.
- ☐ Ne vem.

• **Q6**

Kje vse ste že slišali za krajinski park Topla? Možnih je več odgovorov.

- ☐ Socialna omrežja (Facebook, Instagram, Twitter ...)
- ☐ Časopisi in revije
- ☐ Knjige in turistični vodniki
- ☐ Splet
- ☐ Od prijateljev in znancev
- ☐ Mediji (TV, radio ...)
- ☐ Nisem še slišal/a.
- ☐ Drugo:

• **Q7**

Kolikokrat ste že obiskali krajinski park Topla?

- ☐ Enkrat
- ☐ Dvakrat do petkrat
- ☐ Več kot petkrat
- ☐ Nikoli

• Q8

Kot vprašani oz. anketiranec sem ...

- ☐ ... domačin (živite na območju parka).
- ☐ ... drugo (npr. vikendaš).
- ☐ ... obiskovalec.

• Q9

Kakšen je bil namen vašega obiska? Možnih je več odgovorov.

- ☐ Ogled znamenitosti
- ☐ Izobraževanje
- ☐ Rekreatija in sproščanje v naravi
- ☐ Iskanje ustvarjalnega navdiha
- ☐ »Team-building«
- ☐ Družinski izlet
- ☐ Šport (plezanje, kolesarjenje, pohodništvo ...)
- ☐ Drugo:

• Q10

Katere znamenitosti v krajinskem parku Topla in okolici ste si ogledali?

DA

NE

Burjakova stena

Gora Peca

Legenda in votlina o kralju

Matjažu

DA

NE

Info točka TIC Topla –
Geopark Karavanke

Čebelarska zbirka

Burjakov mlin

Kmetije oz. domačije v dolini
Tople

Opušчени rudnik svinca

Končnikov drevored

Drugo:

• Q11

Kaj za vas pomeni TRAJNOSTNI RAZVOJ TURIZMA IN REKREACIJE?

Vpišite besede

• Q12

**Ali lahko naravne danosti in kulturne znamenitosti vplivajo na trajnostni razvoj
krajinskega parka Topla?**

- ☐ Da
- ☐ Ne
- ☐ Ne vem

• Q13

Katere dejavnosti po vašem mnenju pozitivno vplivajo na trajnostni razvoj krajinskega parka Topla?

Vpišite besede

Katere rekreacijske dejavnosti najbolj oblikujejo turistično ponudbo krajinskega parka?

Možnih je več odgovorov.

- ☐ Pohodništvo
- ☐ Tek
- ☐ Sprehod
- ☐ Kolesarjenje
- ☐ Plezanje
- ☐ Raziskovanje in opazovanje
- ☐ Smučanje
- ☐ Drugo:

• Q14

Kaj predstavlja največji problem (kaj povzroča največ škode) pri ohranjanju narave (živalstva, rastlinstva in habitatov) in vzdrževanju krajinskega parka Topla?

Možnih je več odgovorov.

- ☐ Neozaveščenost obiskovalcev oz. turistov
- ☐ Lov
- ☐ Kmetijstvo
- ☐ Odpadki
- ☐ Nabiranje zaščitene rastlin
- ☐ Turizem
- ☐ Neurejenost območja
- ☐ Ne vem.
- ☐ Drugo:

• **Q15**

Kakšna se vam zdita turistična ponudba in urejenost v krajinskem parku Topla?
(Ocenite na lestvici 1–5.)

1 – zelo slaba, 5 – zelo dobra

12345

• **Q16**

Katere dejavnosti v parku Topla se vam zdijo najbolj trajnostne? Možnih je več odgovorov.

- ☐ Varovanje naravnih virov
- ☐ Varovanje kulturne dediščine
- ☐ Kmetijstvo
- ☐ Gospodarjenje z gozdom
- ☐ Turizem in rekreacija
- ☐ Drugo:

PRILOGA B: Vprašanja za intervju

Vprašanja, ki smo jih izvedli s pomočjo intervjuja, so bila:

- ☐ Kdo je upravljalca krajinskega parka Topla?
- ☐ Kako Občina Črna na Koroškem vidi ta park v prihodnosti?
- ☐ Kakšno je gospodarjenje s prostorom v krajinskem parku Topla?
- ☐ Ima Občina kakšno razvojno strategijo za ta park in kakšni so načrti oz. cilji strategije razvoja?
- ☐ Kako je krajinski park Topla vključen v sam razvoj občine Črna in ali se v tem parku izvajajo kakšne posebne dejavnosti in aktivnosti?
- ☐ Kakšen je turizem v tem parku? Se je med poplavami v avgustu 2023 in v juliju 2024 turizem zmanjšal in kakšen pečat je to pustilo na samo prebivalstvo?
- ☐ Kakšni so načrti oz. cilji za prihodnost parka? Kateri cilji so se že uresničili?
- ☐ Podatki in informacije po letih ali mesecih za dolino Tople ter podatki in informacije za krajinski park Topla. Koliko je domačih in koliko tujih obiskovalcev?
- ☐ Kako se tamkajšnji prebivalci v krajinskem parku Topla preživljajo? Oziroma kakšna je njihova lokalna samooskrba?

- Koliko prenočišč nudijo v krajinskem parku Topla?
- Kakšna je lokalna samooskrba, kako se tamkajšnji prebivalci parka preživljajo glede na oddaljenost same lokacije?
- Koliko je domačinov oz. prebivalcev v krajinskem parku Topla, so večinoma starejši prebivalci ali mlajši?
- Kako vi vidite krajinski park Topla?
- Kaj lahko skupnost naredi za večjo prepoznavnost samega krajinskega parka Topla? Bi želeli, da je Topla prepoznavna in zato bolj obiskana s strani turistov?
- Kakšni so cilji za prihodnost tega krajinskega parka?

